

HYÖTYPUUTARHAT ENNEN JA NYT

Hyötykasviyhdistyksen teemapuutarhan kehittämissuunnitelma

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Lepaa, maisemasuunnittelu

syksy, 2016

Teemu Yliselä

Maisemasuunnittelun koulutusohjelma

Lepaa

Tekijä	Teemu Yliselä	Vuosi 2016
Työn nimi	Hyötypuutarhat ennen ja nyt: Hyötykasviyhdistyksen teemapuutarhan kehittämissuunnitelma	

TIIVISTELMÄ

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan hyötypuutarhoja maisemasuunnittelun ja kulttuurihistorian näkökulmista. Tarkoituksena oli selvittää, miltä hyötypuutarhat ovat historiallisesti näyttäneet, mistä lähtökohdista niitä on suunniteltu, mitä kulttuurisia arvoja niihin on liitetty. Lisäksi tarkoituksena oli osoittaa, kuinka tätä tietoa voidaan hyödyntää nykypäivänä kaupunkiympäristöä suunniteltaessa. Työ syntyi Hyötykasviyhdistyksen toimeksiannosta.

Hyötypuutarhalla tarkoitetaan tässä työssä pienimuotoista, tyyppillisesti monilajista ja intensiivisesti hoidettua puutarhaa, joka sijaitsee asumuksen läheisyydessä, ja josta kerätään satoa ensisijaisesti kotitarvekäyttöön.

Työn tietoperustana käytettiin läpileikkausta hyötypuutarhojen historiasta esihistoriasta 1800-luvulle asti. Lähempään tarkasteluun otettiin Villa Annebergin huvilan 1800-luvun hyötypuutarha Helsingissä. Lähteinä käytettiin puutarhahistoriaa, puutarha-arkeologiaa sekä laajemminkin kulttuurihistoriaa käsittelevää kirjallisuutta.

Työn tuloksena syntyi kehittämissuunnitelma Hyötykasviyhdistyksen teemapuutarhaan. Suunnitelmassa on pyritty yhdistämään tilaajan tarpeet sekä kulttuurihistorialliset näkökulmat. Se toimii esimerkkinä siitä, miten hyötypuutarhojen historialliset ratkaisut voivat toimia lähtökohtina viheralueiden suunnittelulle.

Maisemasuunnittelussa hyötypuutarhoihin on kiinnitetty tähän saakka vain vähän huomiota, mutta hyötypuutarhojen yleistyessä kaupungeissa tiedolle niistä on jatkossa yhä enemmän kysyntää. Historiallinen näkökulma on yksi monista näkökulmista, joista aihetta voi lähestyä.

Avainsanat Hyötypuutarhat, kaupunkiviljely, maisemasuunnittelu, puutarhahistoria, kulttuurihistoria

Sivut 75 sivua, joista liitteitä 15 sivua

Degree Programme in Landscape Design
Lepaa

Author	Teemu Yliselä	Year 2016
Subject	Household Gardens Then And Now: A Development Plan for the Thematic Garden of Hyötykasviyhdistys	

ABSTRACT

In this thesis household gardens are examined from landscape design and cultural history viewpoints. The purpose was to find out what household gardens have looked like historically, how they have been designed and what cultural values have been attached to them. The purpose was to show also how this information can be used in city planning today. The thesis was commissioned by the garden association Hyötykasviyhdistys.

A household garden in this thesis refers to a small scale, typically polycultural and intensively tended garden which is located close to a residence and from which crops are harvested primarily for household use.

The theoretical basis for the thesis was a cross section of the history of household gardens from prehistory to the 19th century. A closer consideration was given to the 19th century household garden of Villa Anneberg in Helsinki. As sources for this section literature on garden history, garden archaeology and cultural history were used.

As a result of the thesis a development plan was created for the thematic garden of Hyötykasviyhdistys, which is located on the historical grounds of Villa Anneberg. In the plan the needs of the commissioner were combined with perspectives from cultural history. It is an example of how the historical solutions of household gardens can serve as basis for landscape design.

In landscape design household gardens have received little attention. As household gardens become more common in cities, there will be more demand for this kind of information. A historical viewpoint is one of many approaches to the subject.

Keywords Household gardens, urban agriculture, landscape design, garden history, cultural history

Pages 75 pages including appendices 15 pages

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 HYÖTYPUUTARHOJEN KULTTUURIHISTORIAA ESI-HISTORIASTA VILLA ANNEBERGIIN...3	
2.1 Hyötypuutarhojen syntyhistoriaa.....	3
2.2 Hyötypuutarhojen varhaisvaiheita Pohjolassa.....	4
2.3 Hyötypuutarhat osana kaupunkirakennetta vanhassa Euroopassa.....	6
2.4 Hyötypuutarhan muoto ja jaottelu.....	8
2.4.1 Yrttitarhat.....	10
2.4.2 Kasvimaat.....	12
2.4.3 Hedelmätarhat.....	13
2.4.4 Humalatarhat.....	15
2.4.5 Värjäyskasvit.....	16
2.5 Hyödyn aikakauden puutarhakulttuuria.....	17
2.5.1 Pehr Kalm puutarhatieteen ja -taiteen edistäjänä.....	18
2.5.2 Ruukkien puutarhat.....	20
2.6 Villa Annebergin hyötypuutarha.....	22
2.6.1 Villa Annebergin hyötypuutarhan muoto.....	23
2.6.2 Villa Annebergin hyötypuutarhan lajisto.....	23
2.6.3 Villa Annebergin hyötypuutarhan myöhempiä vaiheita.....	25
3 ANNALAN TEEMAPUUTARHA TÄNÄÄN.....	28
3.1 Synty ja suunnittelu.....	28
3.2 Sijainti.....	28
3.3 Luonnonolosuhteet.....	29
3.4 Teemapuutarhan muoto.....	31
3.5 Teemapuutarhan osat ja lajisto.....	32
3.5.1 Apteekkarin puutarha.....	33
3.5.2 Eliaksen & Toivon yrttimaa.....	34
3.5.3 Kasvivärjärin puutarha.....	34
3.5.4 Ikebana-puutarha.....	34
3.5.5 Perhospuutarha.....	35
3.5.6 Teeyrttimaa.....	36
3.5.7 Yrttimaa.....	37
3.5.8 Vihannesmaa ja kasvihuone.....	37
3.5.9 Kesäkukat ja muut yksivuotiset kasvit.....	37
3.5.10 Hedelmä- ja marjakasvit.....	38
3.5.11 Muut kasvit.....	39
3.6 Kehittämistarve.....	39
4 ANNALAN TEEMAPUUTARHAN KEHITTÄMISSUUNNITELMA.....	40
4.1 Suunnitelmaseloste.....	40
4.2 Kasvillisuus.....	42
4.2.1 Puut.....	43
4.2.2 Pensaat.....	43
4.2.3 Matalat pensaat.....	44

4.2.4 Köynnökset.....	44
4.3 Rakenteet.....	45
4.4 Käytävät ja aukiot.....	46
4.5 Kustannusarvio.....	46
4.6 Toteutusaikataulu.....	46
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	48
LÄHTEET.....	50
HAASTATTELUT.....	55

Liitteet

Liite 1	Annalan teemapuutarhan kasvivalikoima 2015
Liite 2	Annalan teemapuutarhan kehittämissuunnitelma, yleissuunnitelma
Liite 3	Annalan teemapuutarhan kehittämissuunnitelma, istutussuunnitelma
Liite 4	Annalan teemapuutarhan kehittämissuunnitelma, kasviluettelo
Liite 5	Annalan teemapuutarhan kehittämissuunnitelma, kustannusarvio

1 JOHDANTO

Hyötykasvien viljely kaupunkiympäristössä on tehnyt viime vuosina uutta tuloaan myös Suomessa. Kaupunkiviljely julkisessa tilassa on saanut runsaasti palstatilaa eräänä uuden urbaanin yhteisöllisyyden ja kaupunkitilan haltuunoton muotona. Toisaalta se on haluttu nähdä vastauksena nykypäivän globaaleihin ongelmiin, kuten ilmastonmuutokseen tai teollisen ruoan tuotannon myötä esille nousseisiin eettisiin kysymyksiin. (ks. esim. Lilius 2010, 36; Pulliainen 2012, 1–3; Kuuluvainen & Särkkä 2013, 11–15.) Samalla kaupunkiviljely on osoittautunut kuitenkin myös tavaksi luoda hyvää ja merkityksellistä kaupunkiympäristöä (Pulliainen 2012, 77–78). Esimerkiksi kerrostalopihoja voidaan kehittää hyötykasvien avulla monimuotoisemmiksi ja asukkaita osallistavammiksi (Mäkinen & Rosenberg 2012, 31–33). Tämä tekeekin hyötypuutarhoista mielenkiintoisen tutkimuskohteen juuri maisemasuunnittelun näkökulmasta.

Ilmiönä kaupunkiviljely on toki ikivanha: kaupungeissa on kasvatettu hyötykasveja niin kauan kuin kaupunkeja on ollut olemassa. Länsimaissa kaupunkiviljelmät alkoivat kadota vasta 1800-luvulla teollistumisen myötä. Kehitysmaissa traditio ei missään vaiheessa ole katkenutkaan: YK:n mukaan vuonna 1996 jopa 800 miljoonaa ihmistä viljeli ruokaa kaupungeissa (Halweil & Nierenberg 2007, 49–50). Helsingissäkin kaupungin puistoja käytettiin vielä toisen maailmansodan aikoihin yleisesti vihannesten ja karjanrehun viljelyyn, kuten myös hevosten laitumina (Kopomaa 1995, 17–18). Voidaan siis sanoa, että historiallisesti hyötypuutarhat ovat olennainen osa kaupunkikulttuuria.

Jos tämän päivän urbaaneilla viljelijöillä on moninaisia motiiveja ruoan kasvattamiselle kaupungissa, ei hyötypuutarha ennenkään ole koskaan ollut pelkkä ruoan tuotantoympäristö. Perinteisesti hyötypuutarha on sijainnut asumuksen välittömässä läheisyydessä, jopa niin, että selvää rajaa asumuksen ja puutarhan välille on ollut vaikea vetää. Hyötypuutarhoissa on aina vietetty aikaa, laitettu ja syöty ruokaa, tavattu naapureita, jopa nukuttu ja käyty tarpeilla. Ne ovat siis olleet kirjaimellisesti asukkaidensa olohuoneita. (Doolittle 2004, 392–397.) Lienee perusteltua olettaa että hyötypuutarhoihin on myös liitetty monia sellaisia arvoja, joita nykyään liitetään kaupunkien julkisiin viheralueisiin.

Puutarhataiteen yleisesityksissä hyötypuutarhat on perinteisesti tavattu sivuuttaa lähes kokonaan, koska niillä ei ole nähty ruoan tuotantoa laajempaa kulttuurista merkitystä. Esimerkiksi Ranck (1922, 8) kuvaa oletetun historiallisen kehityksen, jossa pelkkä hyötypuutarha muuttui jakamisen myötä ”myöskin virkistyspaikaksi” yhtenä puutarhan

esteettisen arvon välttämättömänä edellytyksenä. Myöskään Paul Olsson ei nähnyt Suomen puutarhoilla mitään taiteellista merkitystä ennen renessanssivaikutusten saapumista maahan 1680-luvulla (Olsson 1947, 7). Merivuoren (1982, 9) mukaan taas talonpoikainen ”naivistis-utilitaristinen” luontosuhde syrjäytti keskiajalla esteettisen luontosuhteen, minkä johdosta kaupunkilaiset ”tyytyivät” yksinkertaisiin koti- ja hyötypuutarhoihinsa. Kuitenkin, kuten Häyrynen (2001, 10) toteaa, on puutarhoihin liitetty kautta aikojen myös esteettisiä lähtökohtia hyötyfunktion ohella. Sihvon (2005, 40) sanoin, ryytimaiden proosan ja puutarhataiteen runouden välillä on usein ollut vain aste-ero.

Kauneus- ja hyötyarvojen kietoutuminen yhteen näkyi konkreettisesti myös siinä puutarhassa, jonka helsinkiläisporvari G.O. Wasenius rakennutti 1830-luvulta alkaen perheensä kesäviettopaikkaan Villa Annebergiin Helsingin Vanhassakaupungissa. Siellä hyötypuutarhan korttelit oli sijoitettu paraatipaikalle osaksi päärakennuksen edustalla sijainnutta muotopuutarhaa (Donner 1998, 12). Toisin sanoen, juuri hyötypuutarha oli se, minkä Wasenius halusi vieraittensa ensimmäisenä näkevän astuessaan portista puutarhaan.

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan hyötypuutarhoja maisemasuunnittelun ja kulttuurihistorian näkökulmista. Tarkoituksena on selvittää, miltä hyötypuutarhat ovat historiallisesti näyttäneet, mistä lähtökohdista niitä on suunniteltu ja mitä kulttuurisia arvoja niihin on liitetty. Lisäksi tarkoituksena on osoittaa, kuinka tätä tietoa voidaan hyödyntää nykypäivänä kaupunkiympäristöä suunniteltaessa.

Hyötypuutarhalla tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä pienimuotoista, tyypillisesti monilajista ja intensiivisesti hoidettua puutarhaa, joka sijaitsee asumuksen yhteydessä tai sen läheisyydessä, ja josta kerätään satoa ensisijaisesti kotitarvekäyttöön. Kauppapuutarhat rajautuvat näin tarkastelun ulkopuolelle.

Opinnäytetyön toiminnallisessa osiossa käytetään esimerkkitapahtumana Villa Annebergin historiallisilla mailla sijaitsevaa Hyötykasviyhdistyksen Annalan teemapuutarhaa, joka 1990-luvulla suunniteltiin osaksi Waseniuksen perintöä ylläpitävää puistokokonaisuutta (Ranta 1997, 6). Teemapuutarhan kehittämiseksi laadittiin yhdistyksen toimeksiannosta suunnitelma, joka pyrkii osaltaan vastaamaan kysymykseen siitä kuinka hyötypuutarhojen historiaa voidaan tuoda esille nykypäivän kaupunkiympäristössä.

2 HYÖTYPUUTARHOJEN KULTTUURIHISTORIAA ESI-HISTORIASTA VILLA ANNEBERGIIN

Tässä luvussa käsitellään hyötypuutarhojen kulttuurihistoriaa puutarhaviljelyn esihistoriallisista syntyvaiheista lähtien aina Villa Annebergin rakentamisajankohtaan 1800-luvulle asti. Luvussa käydään läpi hyötypuutarhojen yleisiä kehitysvaiheita, niiden muodon ja sisällön historiaa sekä yhteyttä kehittyvään kaupunkikulttuuriin. Lopuksi tarkastellaan lähemmin Villa Annebergin 1800-luvun hyötypuutarhaa peilaten sitä historiallista taustaa vasten.

2.1 Hyötypuutarhojen syntyhistoriaa

Ensimmäiset puutarhat ovat luultavasti olleet eräänlaisia metsäpuutarhoja: trooppisen metsän keskelle esimerkiksi vanhan puun kaatumisen myötä syntyneitä pieniä aukeita, joissa ihmiselle hyödylliset kasvit ovat menestyneet. Tällainen luonnollisesti syntynyt paikka on tarjonnut houkuttelevan asuinympäristön alueella liikkuneille metsästäjä-keräilijäryhmille. Vastavuoroisesti ihmiset ovat asettumalla paikalle parantaneet hyötykasvien kasvuedellytyksiä levittäessään niiden siemeniä, lannoittaessaan kasvupaikkaa jätöksillään ja raivatessaan kilpailevaa lajistoa pois. Ajan myötä ihmiset oppivat luomaan tällaisia kasvupaikkoja suunnitelmallisesti esimerkiksi kaskeamalla. (Crowe 2005, 7–8.)

Vuosituhsien saatossa näitä kasvupaikkoja ryhdyttiin manipuloimaan voimaperäisemmin esimerkiksi muokkaamalla maata, istuttamalla taimia ja kylvämällä siemeniä juuri haluttuihin paikkoihin, sekä kehittämällä kastelujärjestelmiä ja muita viljelytekniikoita (Harris 1989, 16–19). Historialliselle ajalle saavuttaessa olivat hyötypuutarhat saavuttaneet tänäkin päivänä vallitsevan muotokiелensä. Jo yli 4000 vuotta sitten Egyptissä oli kasvitarhan kasvit jaettu suorakulmisiin istutusruutuihin, hedelmäpuut istutettu säännöllisiin riveihin ja viiniköynnöksistä muodostettu lehväholveja tai pergoloita (Sinisalo 1997, 9–10). Campbellin (2005, 34–35) mukaan muotokielen taustalla olivat käytännön syyt. Välimeren alueen kuivassa ilmastossa puutarhat olivat riippuvaisia kastelusta, ja tuon ajan painovoimaiset kastelujärjestelmät perustuivat suorakulmisiin istutuspenkkeihin, joiden välissä kulkevat käytävät toimivat kasteluvien kuljetuskanavina. Veden lähteenä toimi kaivo tai allas, joka sijoitettiin symmetrisen ruudukon keskelle tai reunaan. Rooman imperiumin laajenemisen myötä tämä hyötypuutarhan perusmuotoratkaisu levisi ympäri Eurooppaa.

Jo antiikin aikoina hyötypuutarhoihin liitettiin muitakin kuin vain käytännöllisiä arvoja. Egyptissä ne olivat tärkeitä oleskelupaikkoja, jotka tarjosivat varjoa ja veden läheisyyttä, ja joissa myös järjestettiin seremonioita ja juhlia (Sinisalo 1997, 9). Myös antiikin kreikkalaiset ja roomalaiset osasivat arvostaa hyötypuutarhojen estetiikkaa: niiden kauneutta ylistivät teoksissaan muun muassa Homeros ja Vergilius (Thacker 1979, 14–15).

2.2 Hyötypuutarhojen varhaisvaiheita Pohjolassa

Nykytiedon perusteella on vaikea arvioida, milloin puutarhaviiljelyä on ensimmäistä kertaa harjoitettu nykyisen Suomen maaperällä. Ravinnon hankinta täällä on perustunut perinteisesti erätalouteen ja myöhemmin myös kaskiviljelyyn (Huurre 2003a, 22–26; Huurre 2003b, 38–40). Kuitenkin tiedetään jo kivikaudella alueen asukkaiden hyödyntäneen sellaisia ruokakasveja kuten pähkinäpensas (*Corylus avellana*) ja vadelma (*Rubus idaeus*), jotka ovat saattaneet kasvaa myös asuinpaikkojen yhteydessä (Vanhanen & Pesonen 2016, 49). Huurteen (2003a, 24–25) mukaan on mahdollista, että pähkinälehtoja on täälläkin suunnitelmallisesti hoidettu tai jopa istutettu. Hasselpähkinöiden jäänteet ovat olleet erittäin yleisiä löytöjä myös keskiaikaisten asuinpaikkojen arkeologisissa kaivauksissa, ja pähkinöitä tiedetään myös viedyn täältä ulkomaille ainakin 1500-luvulta alkaen (Lempiäinen 2007, 109).

Kivikaudella tiedetään Ruotsissa jo kasvatetun ainakin herneitä (*Pisum sativum*) ja härkäpapuja (*Vicia faba*), mahdollisesti peltojen ohella myös puutarhoissa asuinpaikkojen yhteydessä. Puutarhakasveista myös esimerkiksi tilli (*Anethum graveolens*), selleri (*Apium graveolens*) oopiumunikko (*Papaver somniferum*) ja hullukaali (*Hyoscamus niger*) on tunnettu Ruotsissa jo esihistoriallisella ajalla. (Heimdahl 2010, 269–270; Karg 2014, 242.) Simosen (1961, 38) mukaan Ruotsissa kasvoi kivikaudella jo ainakin yksi hedelmätarhakin.

Luostarilaitosta on tavattu pitää uranuurtajana puutarhaviiljelyn ja puutarhataiteen saralla Pohjolassa. Yleisen käsityksen mukaan juuri luostareissa ylläpidettiin keskiajalla niitä antiikin puutarhanhoidon perinteitä, jotka muuten olisivat kadonneet Euroopasta kokonaan. Esimerkiksi Sinisalon (1997, 40) mukaan Eurooppaa tuolloin asuttaneilta kansoilta ”puuttui puutarhataiteen esteettisten arvojen ymmärtämys ja [ ] kaikki taidolliset ja teknilliset edellytykset kehittyneeseen puutarhanhoitoon.” Myös Merivuori (1984, 26) arvelee että Suomen puutarhakulttuuri sai alkunsa juuri luostarilaitoksen myötä. 1200- ja 1300-luvuilla maahan perustetuissa ensimmäisissä luostareissa saattoikin olla omat kasvimaansa ja lääkekasvitarhansa, vaikka Ruoff (2001, 10) toteaaakin, että ne perustaneiden veljeskuntien säännöstoissa puutarhanhoidolla ei ollut kovin tärkeää osaa.

2000-luvulla tehdyt uudet arkeologiset löydökset ovat kuitenkin horjuttaneet käsitystä luostareiden keskeisestä roolista. Löydösten perusteella jo viikinkien rautakautisilla kauppapaikoilla on ollut puutarhoja, joissa on kasvatettu esimerkiksi vihanneksia, kuten naurista (*Brassica rapa*), mausteyrttejä, kuten humalaa (*Humulus lupulus*), lääkekasveja, kuten nukulaa (*Leonurus cardiaca*), ja jopa kukkia (Heimdalh 2010, 270–271, 274–276). Viikingit kasvattivat myös hedelmäpuita, joihin he liittivät ravintoarvon lisäksi uskonnollisia merkityksiä: omena oli Iðunn-jumalattaren hedelmä (ks. kuva 1) ja ikuisen nuoruuden lähde, ja luumun kiviä sijoitettiin ihmisten hautoihin (Karg 2014, 246).

Kuva 1. Iðunn-jumalatar kuvattuna omenoiden kanssa 1800-luvun piirroksessa (Doepler 1882).

Viikinkien kauppareitit kulkivat rautakaudella myös nykyisen Suomen alueella, mikä osaltaan johti täällä asutuksen vakiintumiseen ja pysyvien kyläyhteisöjen syntyyn, ja liitti maan osaksi tuon ajan skandinaavista kulttuuripiiriä (Edgren 2008, 270–282). Sihvo (2005, 41) arvelee, että näitä kauppareittejä pitkin maahan on voinut kulkeutua myös varhaista puutarhaviiljelyn osaamista. Viikinkiajan jälkeen puutarhakulttuuria levittivät Pohjolassa erityisesti hansakauppiat, joilla oli yhteyksiä Turkuunkin jo ennen kaupungin ensimmäisen luostarin perustamista (Simonen 1961, 44; Ruoff 2001, 17–18).

Puutarhat ovat olleet osa pohjoismaista kaupunkikulttuuria sen alusta alkaen. Esimerkiksi keskiaikaisista Lundin ja Skänningen kaupungeista on löydetty merkkejä monipuolisesta puutarhaviljelystä jo ajalta ennen kuin paikalliset luostarit perustettiin. Heimdahlin mukaan juuri kaupungit toimivatkin keskiajalla puutarhakulttuurin tärkeimpinä levittäjinä. Tämä kaupunkilainen puutarhakulttuuri oli samalla osa antiikin ajoista katkeamattomana jatkunutta eurooppalaista kulttuuriperinnettä (Heimdahl 2010, 265, 275, 277).

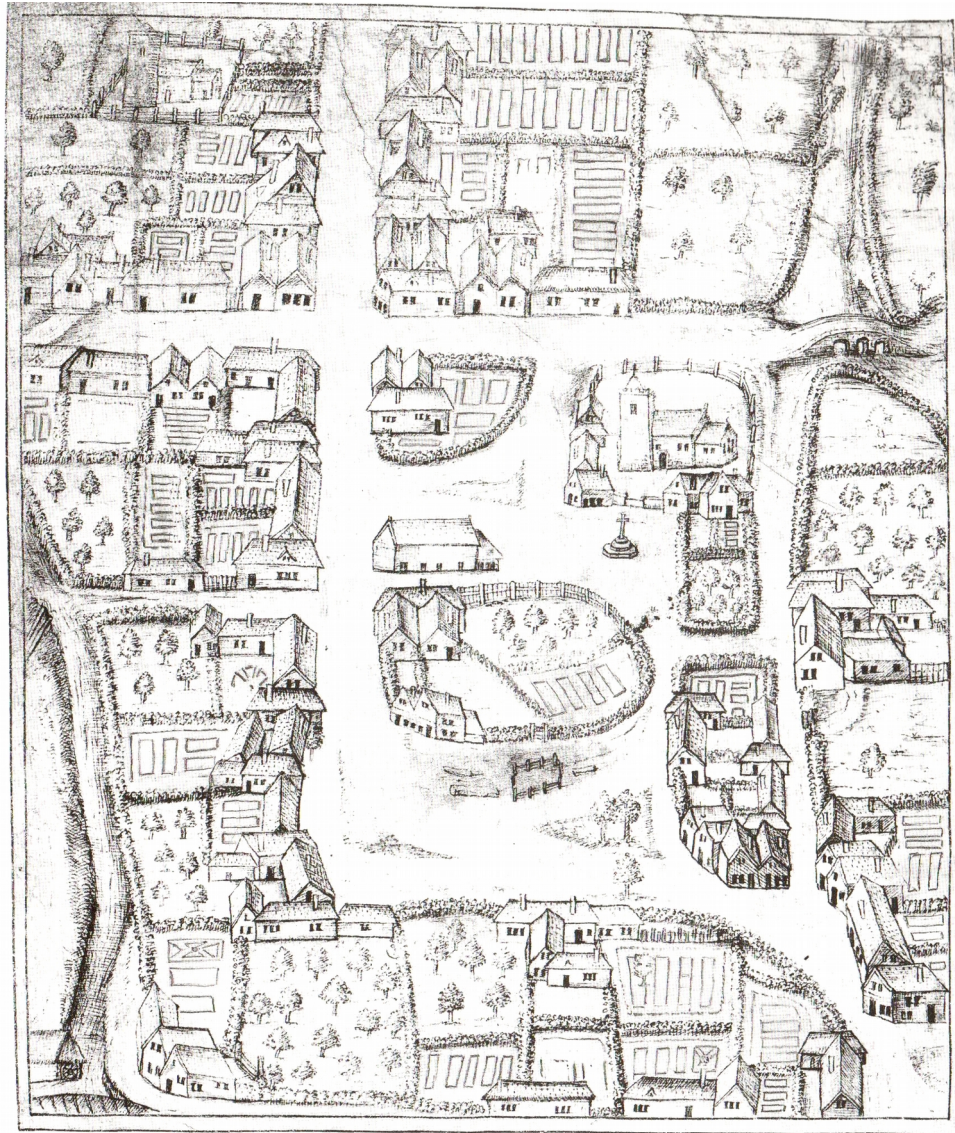
Myös Suomessa varhaisimmat arkeologiset viitteet puutarhoista liittyvät juuri kaupunkimaisen asutuksen syntyyn. Turun piispan ensimmäiseltä 1200-luvun asuinpaikalta Koroisesta on löydetty suojaisan sisäpihan kohdalta jäänteitä vesijohdoista, jotka ovat saattaneet liittyä kastelujärjestelmään (Ruoff 2001, 8).

2.3 Hyötypuutarhat osana kaupunkirakennetta vanhassa Euroopassa

Sinialon (1997, 43–44) mukaan keskiaikaiset kaupungit olivat niin ahtaasti rakennettuja, että puutarhoja oli lähinnä kirkkoilla ja mahtimiehillä, ja porvareiden kasvitarhat sijaitsivat kaupungin muurien ulkopuolella. Kuitenkin tuoreemman tutkimuksen mukaan keskiaikaiset kaupungit esimerkiksi Ruotsissa olivat paljon omavaraisempia ravinnon suhteen ja puutarhat ja pellot olivat huomattavampi osa silloista kaupunkimaisemaa kuin on aiemmin luultu (Heimdahl & Lindeblad 2012, 2).

Vertailun vuoksi myös Englannissa hyötypuutarhat olivat myöhäiskeskiajalla olennainen osa kaupunkirakennetta (ks. kuva 2). Tyypillinen kaupunkitontti oli sen verran tilava, että sinne mahtui hyvin asuinrakennusten ja työpajojen ohella myös puutarha. Välillä kokonaisia rakentamatta jääneitä tai hylättyjä tontteja saatettiin ottaa puutarhakäyttöön. Isoissa kaupungeissa syntyi erityisiä puutarhakeskittymiä esikaupunkialueille ja kaupungin muurien liepeille. Myös tavallisilla käsityöläisillä ja kauppiailta oli omia puutarhoja. (Dyer 1994, 121–124.)

Lindeblad (2006, 303–311) tarkastelee Etelä-Ruotsissa sijaitsevaa Vadstenan kaupunkia, jota voidaan pitää esimerkkinä renessanssiaikaisesta puutarhakaupungista pohjoismaisessa kontekstissa. Vuodelta 1560 olevassa tonttiluettelossa jopa noin 40% kaupungin tonteista oli merkitty puutarhoiksi tai kasvimaiksi. Vuodelta 1705 peräisin olevasta vanhimmasta Vadstenan kartasta voi nähdä että puutarhoja ja kasvimaita sijaitsi tuohon aikaan myös rakennetuilla tonteilla aivan kaupungin keskustassa. Kaupungin rajalla puutarhatontit ja laidunmaat muodostivat tiiviin vihreän kehän. Vaikka julkisia viheralueita tai katupuita ei vielä tunnettu, muodostivat hyötypuutarhat sekä laitumet kuitenkin mittavan viherverkoston kaupungin sisälle.

Kuva 2. Piirros Wiltonin kaupungista Englannissa vuodelta 1565 esittää tyypillistä myöhäskeskiaikaista pikkukaupungin kaupunkirakennetta. Valtaosa tonttien pinta-alasta on varattu asukkaiden kasvimaille ja hedelmätarhoille. (Landsberg 1995, 47.)

Arkeologisten kaivauksien pohjalta on pystytty rekonstruoimaan asemapiirroksia joillekin Vadstenassa ennen vuotta 1544 asutuskäytössä olleille tonteille (ks. kuva 3). Näillä tonteilla asuinrakennus oli sijoitettu keskelle ja muut rakennukset sen eteen pääkadun puolelle. Asuinrakennuksen takapuolelle jäävä osa oli varattu kasvimaalle, joka oli aidattu ja jaettu suorakulmisiin istutuspenkkeihin. Kasvimaan osuus koko tontin alasta oli noin kolmannes. Tilanjako oli selvästi tarkkaan suunniteltu, sillä se oli lähes identtinen viidellä eri tutkitulla tontilla. (Lindeblad 2010, 310–311.)

Keskiaikainen Turku oli kylämäinen yhteisö, jossa elettiin vielä pitkälti omavaraistaloudessa. Valtaosa asukkaiden ravinnosta tuli pelloilta ja laidunmailta aivan kaupungin liepeiltä, esimerkiksi vain kivenheiton

päässä Tuomiokirkosta sijainneen Mätäjärven ympäristöstä. Kaupunkilaisilla oli arkeologisten löydösten perusteella myös kasvimaita asuintonteillaan mahdollisesti jo 1300-luvulta alkaen. (Lempiäinen 2003, 335.) Varhaisimmat kirjalliset lähteet Turun kaupunkipuutarhoista ovat 1400-luvulta. Vuonna 1448 erääseen kirkolle lahjoitettuun kiinteistöön kuului *koolgardh*, eli kasvimaa, ja vuonna 1455 mainitaan kirkonkirjoissa *hortus*, puutarha, joka sijaitsi Aurajoen rannalla Tuomiokirkkoa vastapäätä. (Ruoff 2001, 8.)

Kuva 3. Hyötypuutarhat osana kaupunkirakennetta 1500-luvun alun Vadstenassa Lindebladia (2006, 311) mukaillen. Kasvimaan sijainti viidellä eri tontilla arkeologisten kaivauksien perusteella on merkitty kuvaan porkkanasymboleilla.

1500-luvun alkupuolella valtaosa Turun kaupungin asukkaista oli saksalaisia ja ruotsalaisia hansakauppiaita, joista monilla on saattanut olla puutarha pihallaan. 1600-luvulla puutarhaviljely oli jo tavanomaista Suomenkin kaupungeissa, ja puutarhoja tiedetään olleen ainakin Turun, Viipurin, Uudenkaupungin, Hämeenlinnan ja Oulun porvareilla. 1600-luvun puolivälissä Turun hovioikeuden presidentti Juho Kurki rakensi kaupunkiin Suomen ensimmäisen kasvihuoneen eli *orangerian*. (Nummi 1997, 17.)

2.4 Hyötypuutarhan muoto ja jaottelu

Keskiaikaisen hyötypuutarhan muotokieli perustui säännönmukaisuuteen ja suorakulmaisuuteen. Lähtökohtana olivat suorakaiteen muotoiset istutuspenkit ja niiden väliin jäävät suorat käytävät. Myöhemmin säännönmukaisuutta pyrittiin rikkomaan luomalla erottuvia painopisteitä

penkkien muotoilulla, puuistutuksilla sekä vesiaiheilla. Hyötypuutarhoissa tämä muotokieli on säilynyt aina nykyaikaan asti, mutta se toimi myös pohjana renessanssiajan muotopuutarhan eli *parterrin* jäsentelylle. (Sinisalo 1997, 47–48.) Keskiajalla puutarhan muotokieli liitettiin läheisesti kristilliseen mytologiaan ristinmuotoisine käytävineen ja Kristusta symboloivine vesiaiheineen (Lindeblad 2006, 309). Myöhemminkin geometrista säännöllisyyttä pidettiin paitsi kauniina, myös luonnonmukaisena, sillä katsottiin, että Jumala oli luonut maailman matemaattisten periaatteiden mukaan (Ruoff 2001, 51).

Munkki Albertus Magnus loi 1200-luvulla teoreettisen perustan puutarhan kolmijaolle, joka vaikutti pitkään eurooppalaisten puutarhojen, erityisesti hyötypuutarhojen suunnittelussa. Albertuksen jäsentelyssä puutarha tuli jakaa muureilla kolmeen erilliseen osaan: yrttitarhaan, hedelmätarhaan sekä oleskelupuistoon. (Landsberg 1995, 12–13.) Sama kolmijako näkyy muun muassa Ruotsin kuninkaan Kristoffer Baijerilaisen maanlaissa vuodelta 1442, jossa määriteltiin, että puutarhassa tuli olla kolme osastoa: hedelmätarha, yrttitarha sekä kasvimaata (Merivuori 1984, 26). Vielä 1700-luvulla hyödyn aikakaudella sama käsitys puutarhan ihanteellisesta jaottelusta oli voimissaan. Vuonna 1754 Tukholmassa ilmestyneen puutarhurien ammattikunnan virallisen puutarhanhoidon oppaan mukaan puutarhan tuli koostua kolmesta osasta, jotka tässä yhteydessä olivat nimityksiltään koristepuutarha, hyötypuutarha ja hedelmäpuutarha (Lounatvuori 2004, 17). Käytännössä puutarhan koko ja sen omistajan sosioekonominen asema vaikuttivat siihen, miten näitä jaotteluja oli mahdollista toteuttaa (Landsberg 1995, 13).

Tärkeä osa hyötypuutarhaa on jo antiikin ajoista lähtien ollut sitä ympäröivä muuri tai pensasaita. Muuri piti toisaalta kutsumattomat vieraat poissa puutarhasta, ja toisaalta se loi suotuisan mikroilmaston muurin molemmille puolille sekä mahdollisti hedelmäpuuiden kasvattamisen säleiköissä. Korkea muuri saattoi sulkea puutarhan kokonaan pois ohikulkijoiden silmistä, jolloin sen yksityinen luonne korostui. (Campbell 2005, 47–51.) Thackerin (1979, 83) mukaan muurilla ympäröity suorakulmainen puutarha pohjautui keskiaikaisten luostareiden arkkitehtuuriin, mutta myös kaupunkien rakennustapaan. Kristillisessä symboliikassa suljettu puutarha, *hortus conclusus*, viittasi Neitsyt Mariaan. Sama suljetun puutarhan symboliikka esiintyi myös tuon ajan populaarikirjallisuudessa, kuten ritariromaanissa Ruusuromaanissa (ks. kuva 4). (Thacker 1979, 89–93.)

Puutarhan pääsisäänkäynti sijoittui usein sen keskeisimmän näkymäakselin päähän muurin lyhyen sivun keskelle, jolloin vierailija sai heti portista astuessaan vastaansa pitkittäisnäkyvän läpi koko puutarhan sekä mahdollisesti akselin keskikohtaan sijoitettuun vesiaiheeseen tai taideteokseen (Campbell 2005, 44–46). Tämä keskeispyrkimys on perua renessanssiajan muotopuutarhasta, jonka perusmuoto oli neljän nelikulmaisen korttelin ja niitä halkovien käytävien muodostama

kokonaisuus. Käytävien risteyskohdassa sijaisi korttelien kulmista lohkaistu ympyrän tai neliön muotoinen keskusaukio. (Sinisalo 1997, 56–57.)

Kuva 4. Muurein suljettu ja osiin jaoteltu puutarha kuvattuna Ruusuromaanin 1400-luvulta peräisin olevassa käsikirjoituksessa (Thacker 1979, 87).

2.4.1 Yrttitarhat

Keskiaikaisen puutarhan ytimessä oli suorakulmion muotoinen, aidattu yrttitarha neliönmuotoisine istutuspenkkeineen (ks. kuva 5). Yrttitarhan pääasiallinen käyttötarkoitus oli usein lääkinällinen, mutta esteettisiäkään näkökulmia ei unohdettu: lajivalikoimaan tuli kuulua tuoksuvia ja näyttävästi kukkivia yrtejä. Yrttitarha olikin myös oleskelupuutarha, jonne kuuluivat istutuspenkkien lisäksi nurmikkoalue, nurmipenkit istuskelua varten sekä sen reunoihin varjostavat puut tai säleiköt. Linnoissa yrttitarha sijoitettiin tyypillisesti säätyläisten makuuhuoneiden edustalle. (Landsberg 1995, 13–16; Thacker 1979, 80–86.)

Yrttitarhan kohopenkeissä saattoi kasvaa niin lääkeyrttejä, vihanneksia kuin kukkiakin (Sinisalo 1997, 48). Ruokakasvien, lääkekasvien ja maustekasvien välillä ei ollut keskiajan ajattelussa selkeää rajaa, sillä myös vihanneksilla, hedelmillä ja mausteyrteillä katsottiin olevan lääkinnällisiä vaikutuksia, ja lääkärit saattoivatkin määrätä niitä erilaisiin vaivoihin. Tuohon aikaan jo yleisesti tunnettu valkosipuli (*Allium sativum*) on tyypillinen esimerkki kasvista, jossa kaikki kolme käyttötarkoitusta yhdistyivät. (Klemettilä 2007, 31–40, 151.)

Kuva 5. Keskiaikainen yrttitarha kaupungissa kuvattuna 1400-luvulta peräisin olevassa käsikirjoituksessa (Klemettilä 2007, 148).

Suomen varhaisimpiin kuulunut yrttitarha eli kansanomaisesti *ryytimaa* sijaitsi Turun linnassa, jonne sellainen perustettiin mahdollisesti jo 1300-luvulla linnan apteekkarin viljelyksiä varten. Yrttitarha sijaitsi linnan eteläisellä seinustalla Aurajokeen viettävällä rinteellä. Puutarha oli ympäröity kivimuurilla, jonka perustukset ovat edelleen olemassa. Puutarhaa käytettiin myös oleskeluun, ja sieltä löytyikin jo 1500-luvulla yrttipenkkiensä ohella useita huvimajoja ja hedelmäpuita. 1500-luvun lopulla puutarhassa kasvoi muun muassa neilikoita (*Dianthus* spp.) sekä tuoksunsa vuoksi tuolloin arvostettua kähäräminttua (*Mentha spicata* var. *crispa*). (Ruoff 2001, 23.)

Jo 1300–1400-luvuilla myös muualla Turun kaupungin alueella tiedetään kasvaneen sellaisia lääkeyrtteinä kasvatettuja kasveja kuten liperi (*Levisticum officinale*), oopiumunikko, hullukaali ja keltamo (*Chelidonium majus*). Mausteyrteistä Turussa tunnettiin keskiajalla kasvijäännelöytöjen perusteella ainakin tilli, persilja (*Petroselinum crispum*) ja kumina (*Carum carvi*). (Lempiäinen 2003, 331–332.) 1500-luvulla myös Turun kaupungin alueella toimi apteekkari, jolle kuningas Kustaa Vaasa lahjoitti kolme puutarhapalstaa lääkeyrttien viljelyä varten (Ruoff 2001, 22).

1500-luvulle tultaessa tunnettiin kasvilääkintä Suomessa jo laajalti, mihin viittaa muun muassa Mikael Agricolan vuonna 1544 ilmestyneessä Rucouskiriassaan mainitsemat yli 20 lääkekasvia. Sellaiset Agricolan tuntemat kasvit kuten selleri, koiruoho (*Artemisia absinthium*), salaatti (*Lactuca sativa*), tuoksuruuta (*Ruta graveolens*) ja sinappi (*Sinapis alba*) ovat hyvinkin voineet kasvaa täälläkin monissa tuon ajan yrttitarhoissa. (Häkkinen & Lempiäinen 2007, 55–113.) Naantalissa 1400- ja 1500-luvuilla toimineen birgittalaisluostarin jäljiltä on puolestaan löydetty yksityiskohtainen kasvilääkintää käsittelevä käsikirjoitus, jossa myöskin luetellaan noin 20 kasvia. Joitakin näistä, kuten piparjuurta (*Armoracia rusticana*), kamomillasauniota (*Matricaria recutita*) ja anisruohoa (*Pimpinella anisum*), on saatettu viljellä luostarin puutarhassa. Käsikirjoituksessa mainituista kasveista ainakin keltamon, nokkosen (*Urtica dioica*) ja orvokin (*Viola* spp.) tiedetään esiintyneen tuolloin luostarin alueella. (Lempiäinen 2014, 252–253.)

Nokkonen on tunnettu viljelykasvina jo antiikin ajoista. Keskiajalla nokkonen oli yleinen kasvi eurooppalaisissa yrttitarhoissa. Sitä käytettiin paitsi vihanneksena, myös lääkekasvina, karjan rehuna sekä kankaiden valmistamiseen. 1600- ja 1700-luvuilla nouseva tekstiiliteollisuus käytti nokkosta raaka-aineena, ja sitä viljeltiin laajalti myös Pohjoismaissa. (Klemetilä 2007, 67–68; Borgen 1978, 17.) Suomessa nokkoskuitua tiedetään käytetyn vaatteiden valmistamiseen viimeistään rautakaudella (Häkkinen & Lempiäinen 2007, 87).

2.4.2 Kasvimaat

Yleisin ja kansanomaisin puutarhaviljelyn muoto lienee jo kauan ollut yksivuotisten kasvien viljelyyn tarkoitettu kasvimaat, tai *kaalimaa*, kuten sitä pitkään kutsuttiin. Nimityksestä huolimatta kaalimailla ei viljelty vain kaalikasveja, vaan sanalla kaali viitattiin aiemmin kaikkiin keittovihanneksiin. Saatettiinpa kaalimaata välillä käyttää puutarhan synonyyminäkin täsmällisemmän sanan puutteessa. (Ruoff 2001, 16–17.)

Kasvimailla viljellään usein lajeja, jotka soveltuvat myös peltoviljelyyn, joten kasvimaan erottaminen pellostä arkeologisten löydösten perusteella voi olla hankalaa. Kasvimaan voi kuitenkin tunnistaa esimerkiksi sen pienen koon tai lannoitukseen käytetyn kotitalousjätteen jäämien perusteella. Kasvimaat ovat myös usein olleet aidattuja ja sijainneet tyypillisesti asumusten pihapiireissä. (Heimdahl 2010, 271–272.)

Varhaisimpia Pohjolassa kasvimailla kasvatettuja vihanneksia lienevät olleet jo esihistoriassa tunnetut herne, härkäpapu ja selleri. Näistä ravitsemuksellisesti tärkeimpiä olivat herneet ja pavut, jotka olivat keskeisiä proteiini lähteitä etenkin köyhän väestön keskuudessa (Klemetilä 2007, 66). Varhain tunnettiin myös erilaiset sipulit, jotka mainitaan viikinkiaikaisissa lähteissä. Brassica-suvun lajeista tunnettiin Pohjolassa jo ennen keskiaikaa ainakin nauris, mutta todennäköisesti

kasvimailta löytyi myös erilaisia lehtikaalin (*Brassica oleracea* Sabellica-Ryhmä) viljelymuotoja, joita viljeltiin laajalti jo antiikin Roomassa. (Karg 2014, 242–244; Ruoff 2001, 17.)

Porkkana (*Daucus carota*) tunnettiin Tanskassa jo viikinkiaikana, mutta Suomeen se tuli mahdollisesti vasta 1600-luvulla (Karg 2014, 242; Klemetilä 2007, 65). Palsternakka (*Pastinaca sativa*) oli keskiajalla tärkeä paastonajan vihannes, jolla katsottiin olevan myös lääkinnällisiä vaikutuksia. Piispan linnassa Kuusistossa tiedetään olleen 1400-luvulla erillinen palsternakkamaa. (Ruoff 2001, 8.) 1500-luvulla Hämeen ja Turun linnojen kasvimailta kasvoivat edellä mainittujen lisäksi ainakin artisokka (*Cynara cardunculus*), ruusukaali (*Brassica oleracea* Gemmifera-Ryhmä), punasipuli (*Allium cepa* Punasipuli-Ryhmä), kurpitsa (*Cucurbita* spp.), fenkoli (*Foeniculum vulgare*), salaatti, punajuurikas (*Beta vulgaris* subsp. *vulgaris* var. *conditiva*) ja retiisi (*Raphanus sativus*) (Klemetilä 2007, 65).

Alun perin yrttitarha ja kasvimaat ovat usein kuuluneet yhteen. Keskiajan lopulla nämä alettiin kuitenkin erottaa toisistaan, ja renessanssiajalla tendenssinä oli jo piilottaa proosallinen kasvimaat pois näkyviltä johonkin syrjäiseen paikkaan yrttitarhan kehittyessä kohti puhtaan koristeellista muotopuutarhaa. (Sinisalo 1997, 48, 56.)

2.4.3 Hedelmätarhat

Keskiaikaisen hedelmätarhan tarkoituksena ei ollut vain tuottaa hedelmiä, vaan myös luoda miellyttävä varjoisa oleskeluympäristö tuoksuvin kukkineen. Puut tuli istuttaa riveihin, jolloin niiden väleihin muodostui suoria tunnelimaisia käytäviä. Eteläisessä Euroopassa hedelmätarhaan kuuluivat myös säleiköt ja pergolat viiniköynnöksille. Hedelmäpuiden varttamista pidettiin taiteenlajina, jolle annettiin monenlaisia symbolisia merkityksiä keskiajan kirjallisuudessa. (Landsberg 1995, 13–20; Thacker 1979, 85.)

Keskiaikaisten hedelmätarhojen tärkein kasvilaji oli epäilemättä omena (*Malus domestica*), jonka viljely tunnettiin laajalti Pohjois-Euroopassa viimeistään varhaiskeskiajalla (Karg 2014, 242). Kristillisessä symboliikassa omena oli tietysti keskeinen, sillä se kuvattiin usein syntiinlankeemuskertomuksen ”kiellettyä hedelmänä” ja se esiintyy myös Laulujen laulussa seksuaalisuuden symbolina (Ferber 1999, 12–14). Suomessa tarhaomenapuita on kasvatettu ensi kertaa mahdollisesti Viipurin linnassa 1400-luvulla (Simonen 1961, 41), joskin metsäomenapuun (*Malus sylvestris*) hedelmiä tiedetään käytettyä Suomessa ravinnoksi jo ainakin 1200-luvulla (Häkkinen & Lempiäinen 2007, 90).

Merkittävä varhainen esimerkki hedelmätarhasta Suomessa sijaitsi Suintian kartanossa Siuntiossa, jonne kartanonherra Erik Flemingin tiedetään tilanneen omena- ja päärynäpuiden taimia Tallinnasta vuonna 1539 (Ruoff

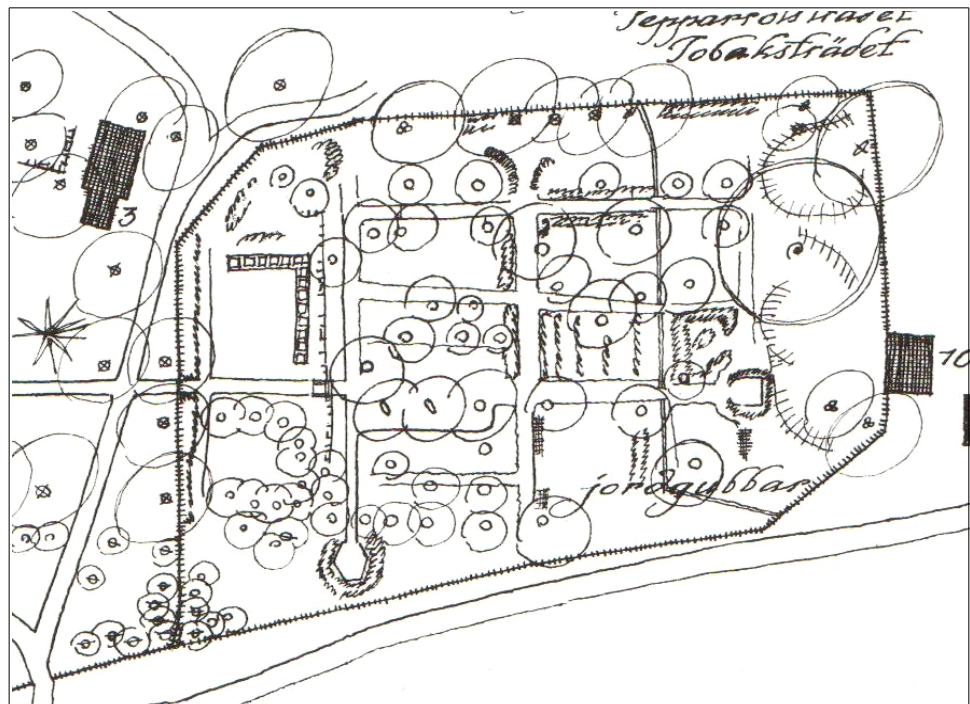
2001, 20). Ruoff (mt., 20) arvelee, ettei kyseessä ollut suinkaan ensimmäinen kerta, kun Suomeen tilattiin taimia Virosta, jossa hansakaupan ansiosta puutarhakulttuuri oli tuohon aikaan jo kehittyntä. Hedelmätarhoja oli 1500-luvulla myös ainakin Hämeen ja Turun linnoissa (Klemetilä 2007, 202). Turun linnan puutarhureiden tehtäviin kuului myös Turun porvarien opastaminen hedelmäpuiden leikkaamisessa, joten voidaan olettaa hedelmätarhoja löytyneen tuohon aikaan myös kaupunkilaisten pihoilta (Ruoff 2001, 24).

Omenan lisäksi hapankirsikka (*Prunus cerasus*) on ollut jo varhain merkittävä hedelmäpuu Suomessa. Kirsikkaa voitiin lisätä juurivesoista, joten sen viljely oli omenaa yksinkertaisempaa. Piispan linnassa Kuusistossa tiedetään olleen kirsikkatarha ainakin 1400-luvulla, ja 1500-luvulla kirsikan viljely oli maassa jo niin yleistä, että täältä vietiin kirsikkapuita Ruotsiinkin. (Ruoff 2001, 8, 21.) Myös kriikuna (*Prunus domestica* subsp. *insititia*) tunnettiin Suomessa jo 1400-luvulla kasvijäännelöytöjen perusteella (Lempiäinen 2007, 108).

1600-luvun aikana tapahtuneen kansainvälisen kanssakäymisen lisääntymisen myötä myös hedelmätarhat yleistyivät kartanonpuutarhoissa ja porvarien pihossa eri puolilla maata (ks. kuva 6). Daniel Jusleniuksen vuonna 1700 julkaistun teoksen *Aboa vetus et nova* mukaan lukuisat hedelmätarhat kaunistivat tuolloin Turun kaupunkikuvaa. (Ruoff 2001, 26–31.) Tarhojen lajistoon kuuluivat näihin aikoihin yleisesti jo muun muassa herukat (*Ribes* spp.), happomarja (*Berberis* spp.) sekä luumupuun (*Prunus domestica*) (Ruoff 2001, 42; Klemetilä 2007, 194).

Myös mehiläispesät ovat kuuluneet hedelmätarhan yhteyteen jo kauan. Hunaja oli pitkään tärkein makeutusaine Pohjolassa, koska sokeri oli tuontitavarana kallista. Hunajalla makeutettu sima oli yleinen juhluoma. Hunajaa kerättiin villimehiläisten pesistä, mutta mehiläisiä myös tarhattiin esimerkiksi luostareiden puutarhoissa jo keskiajalla. (Klemetilä 2007, 154–155, 223.) Ilmonen (2011, 15) arvelee, että samalla mehiläiset saattoivat toimia tärkeinä pölyttäjinä esimerkiksi hedelmäpuille, härkäpavulle ja pellavalle.

Mehiläinen ei kuulu luontaiseen lajistoon Suomessa, joten mehiläistalous kotiutui tänne verrattain myöhään. Turun akatemian puutarhaan toimitettiin ensi kertaa mehiläispesä Ruotsista vuonna 1765. 1800-luvun alkuvuosina Suomen talousseura edisti mehiläishoitoa aktiivisesti erityisesti porvariston keskuudessa, ja vuonna 1805 maassa arvioitiin olevan jo yli 100 mehiläisyhdyskuntaa. (Ilmonen 2011, 20–21.)

Kuva 6. Pernon kartanon 1600-luvun lopun puutarha vuonna 1920 laaditussa piirroksessa. Suorakulmaisia kortteleita reunustavat omena- ja päärynäpuut sekä herukkapensaat. (Ruoff 2001, 28–29.)

2.4.4 Humalatarhat

Pohjolassa keskeinen hyötypuutarhan osa on perinteisesti ollut humalatarha eli *humalisto*. Oluen maustamiseen käytettävä köynnöskasvi humala kuuluu varhaisimpiin Suomessa laajalti viljeltyihin puutarhakasveihin, josta lauletaan Kalevalassakin (Ruoff 2005, 98). Suomen vanhimmat humalan fossiililöydöt Hämeenlinnasta ja Valamosta sijoittuvat 1000-luvulle (Lempiäinen 2007, 105). Malminen (1987, 247) arvelee humalan viljelyn alkaneen täällä varsinaisesti 1200-luvun lopulla. 1300-luvulla humalalla maksettiin jo yleisesti veroja ja se mainittiin erikseen lainsäädännössä. Myös Helsingin Vanhassakaupungissa on fossiililöytöjen perusteella luultavasti viljelty humalaa keskiajalla (Lempiäinen & Vuorela 1992, 25).

Olut oli päivittäinen ruokajuoma pitkään kaikkialla Pohjolassa. Alkoholijuomia pidettiin pelkkää vettä terveellisempinä, koska veden puhtauteen ei luotettu. (Klemetilä 2007, 219.) Keskimääräinen päiväannos olutta linnoissa ja kuninkaankartanoissa palvelleilla oli kahdesta kolmeen litraan 1500-luvulla (Malminen 1982, 172). Ruotsalaisissa luostareissa puolestaan munkkien päiväannos oli kolme litraa olutta (Klemetilä 2007, 222). Olut oli tärkeä osa maalliselle ja kirkolliselle esivallalle suoritettavia lakisääteisiä veroja ja kestityksiä. Oluella ja humalalla jopa suoritettiin vuokranmaksuja ja soviteltiin oikeusriitoja. (Malminen 1982, 170.)

Perinteisesti olutta on maustettu Pohjolassa luonnonyrteillä, erityisesti katajalla (*Juniperus communis*), suomyrtilillä (*Myrica gale*), suopursulla (*Ledum palustre*) ja koiruoholla. Humala yleistyi kuitenkin keskiajalla luostaripuutarhojen myötä, koska sillä katsottiin olevan useita myönteisiä terveysvaikutuksia, kuten unen saannin edistäminen ja seksuaalisten halujen vähentäminen. (Malminen 1987, 247.) Sitten humalaa käytettiin eräänlaisena yleislääkkeenä, jonka arveltiin auttavan niin kihtiin, korvasärkyyn kuin tukanlähtöönkin (Ruoff 2001, 33). Humalaa suosittiin myös siksi, että se paransi oluen säilyvyyttä (Tikkanen 1999, 19).

Vuoden 1442 Kristoffer Baijerilaisen maanlaissa kaikki talonpojat määrättiin ylläpitämään vähintään 40 salkoa käsittävää humalistoja. Myöhemmin vaadittujen salkojen määrää nostettiin peräti 200:een. Suomessa lakia tosin alettiin soveltaa vasta 1500-luvun puolivälistä alkaen Kustaa Vaasan halutessa vähentää maansa riippuvuutta tuontihumalasta. Vaikka lakia rikottiinkin paljon, oli humalisto verotilastojen perusteella yleinen näky talojen pihamailla varsinkin Hämeessä, josta humalaa toimitettiin säännöllisesti Savoinkin. (Malminen 1987, 247–250.) Varsinais-Suomessa Rymättylässä puolestaan laskettiin 1600-luvun lopulla joka toisella talolla olevan oma humalisto (Ruoff 2001, 31).

Maaseudulla monilla kylillä oli yhteiskäytössä ollut humalatarha eli *tappo*, jossa eri talojen osuudet oli rajattu käytävillä ja merkkipaaluilla (Ruoff 2001, 33). Myös kaupungeissa humalan viljely oli tavallista, sillä kasvi on vaivaton eikä vaadi paljoa tilaa. Turussa humala oli yleinen näky kaupungin pihalla jo 1300-luvulla (Lempiäinen 2003, 328). Turusta tiedetään viedyn humalaa muuallekin viimeistään 1560-luvulla, ja tammisaarelainen humala taas tunnettiin 1760-luvulla Tukholmassa asti (Vuorela 1975, 137). Tikkasen (1999, 18) mukaan Suomi toimikin 1500-luvulta aina 1800-luvulle asti Ruotsin valtakunnan ”humala-aittana.”

Tyypillisessä humalistossa kasvit tuettiin risuilla, keoilla tai saloilla, joista salkoa pidettiin kehittyneimpänä viljelytekniikkana. Humalasalko oli yleensä noin 4–5 metriä pitkä seiväs, joka tuli iskeä maahan vinoon, jotta sitä pitkin kiipeävät humalanvarret saivat suurimman mahdollisen määrän valoa (ks. kuva 7). Näyttävän köynnöskasvin esteettiset arvot eivät jääneet ihmisiltä huomaamatta, ja sitä käytettiinkin viimeistään 1600-luvulla koristamaan myös oleskelupuutarhojen huvimajoja ja portteja. (Ruoff 2001, 33.)

2.4.5 Värjäyskasvit

Kasvivärjäystä on harjoitettu Suomessa jo esihistoriallisella ajalla. Värjäyksessä perinteisesti hyödynnetyt kasvit, kuten nokkonen, matarat (*Galium* spp.), rätvänä (*Potentilla erecta*), ahosuolaheinä (*Rumex acetosella*) ja sananjalka (*Pteridium aquilinum*), sekä kasvien osat, kuten

rauduskoivun (*Betula pendula*) tai korpipaatsaman (*Rhamnus frangula*) kaarna ja pähkinäpensaan pähkinöiden kuoret, kerättiin enimmäkseen luonnosta vielä 1800-luvullakin, mutta joitakin värjäyskasveja lienee kasvanut myös puutarhoissa. (Vajanto 2015, 10–14, 62–63.)

Kuva 7. Werner Holmbergin maalauksessa Hämäläinen humalisto vuodelta 1860 on kuvattu perinteinen asuinrakennuksen yhteydessä oleva humalatarha. Osa saloista on isetty oikeaoppisesti viinon. (Holmberg 1860.)

Eräs nimenomaan värjäykseen käytetty kasvi, jolla on pitkä viljelyhistoria Euroopassa, on sinistä indigo-väriainetta tuottava värimorsinko (*Isatis tinctoria*). Suomeen värimorsingon siemeniä levisi jo rautakaudella viikinkien mukana, mutta varmuudella ei tiedetä, onko kasvia täällä myös viljelty. (Räisänen ym. 2015, 18, 34; Vajanto 2015, 62.)

Myös keltaista väriainetta sisältävällä väriresedalla (*Reseda luteola*) on tuhansien vuosien viljelyhistoria Välimeren maissa, ja Pohjolassakin sitä saatettiin kasvattaa jo rautakaudella. Suomeen väriresedankeltainen ja sillä värjätyt tekstiilit lienevät tulleet tuontitavarana keskiajalla. (Karg 2014, 242, 247; Räisänen ym. 2015, 69; Vajanto 2015, 10, 62–63.)

2.5 Hyödyn aikakauden puutarhakulttuuria

Hyödyn aikakaudeksi tavataan kutsua Ruotsin valtakunnan historiassa 1730-luvulta alkanutta ajanjaksoa, jolloin vallitsevassa ajattelussa

korostuivat erityisesti maatalouden ja muunkin talouselämän edistäminen tieteen ja uusien keksintöjen avulla (Teerijoki 1992, 161). Taustalla vaikutti merkantilistinen talouspolitiikka, joka korosti omavaraisuutta ja tuontihyödykkeiden korvaamista kotimaisella tuotannolla (Galambosi & Szebeni 2006, 12).

Puutarhakulttuurissa hyödyn aikakausi näkyi hyötypuutarhojen entistä tärkeämmässä roolissa. Erityisesti pyrittiin edistämään taloudellisesti jo merkittävien kasvien, kuten humalan, värjäyskasvien ja tupakan viljelyä, mutta myös monia uusia hyötykasvilajeja, kuten erilaisia hedelmälajikkeita, saksanjalopähkinää (*Juglans regia*), sokerivaahtera (*Acer saccharum*), silkkiäispuuta eli valkomulperia (*Morus alba*), vesimelonia (*Citrullus lanatus*) ja väriminttuja (*Monarda* spp.) kokeiltiin viljellä Suomessakin. (Galambosi & Szebeni 2007, 11; Nummi 1997, 22–24; Ruoff 2001, 54.)

Ajan hengen mukaisesti hyötykasvien viljely oli mittavaa myös kaupunkien puutarhoissa. Vuonna 1771 Turun porvareilla oli lähes 40 kaupunkipuutarhaa, joista riitti satoa torilla myytäväksikin. Vironniemelle hiljattain siirtyneessä Helsingin kaupungissa ja sen liepeillä oli vuonna 1786 puutarhaviljelyksiä yhteensä yli 11 hehtaaria. Turussa puutarhakulttuuria edisti vuonna 1758 uudelleen perustettu akatemian puutarha, josta käsin harjoitettiin myös taimien ja siementen kauppaa (ks. kuva 8). (Nummi 1997, 22–29.) Uuden akatemian puutarhan alkuperäinen tarkoitus olikin olla *hortus oeconomicus*, taloudellisesti hyödyllisiä kasveja esittelevä näytepuutarha, eikä niinkään perinteinen kasvitieteellinen puutarha (Galambosi & Szebeni 2007, 13–14).

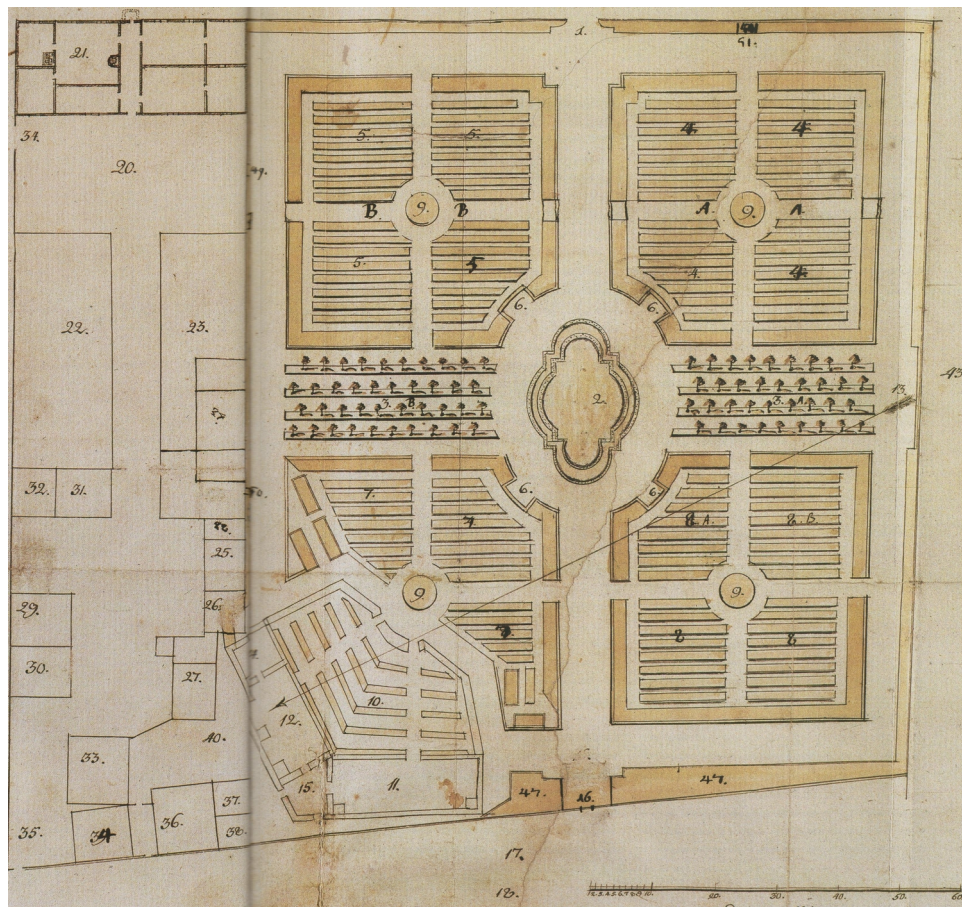
Tärkeitä esikuvia kaupunkilaisten puutarhoille olivat lisäksi myös apteekkarien puutarhat, joita perustettiin 1700-luvulla useisiin kaupunkeihin. Näissä viljeltiin lääkinnällisessä tarkoituksessa muun muassa monia sittemmin suosittuja koristekasveja, kuten saksankurjenmiekkää (*Iris germanica*) ja mustaseljaa (*Sambucus nigra*). Ennen apteekkarien puutarhojen perustamista olivat lääkärit joutuneet viljelemään ja keräämään käyttämänsä lääkeyrtit itse, tai tuomaan ne ulkomailta. Valtio myönsi uudelle apteekkarille toimiluvan vasta, kun apteekkarin toimikaupunki luovutti hänelle kaksi tynnyrinalaa (n. yhden hehtaarin) viljelymaata rohdosyrttien viljelyä varten. (Nummi 1997, 43–44; Galambosi & Szebeni 2006, 14.)

2.5.1 Pehr Kalm puutarhatieteen ja -taiteen edistäjänä

Suomenruotsalaiseen perheeseen syntynyt Pehr Kalm (1716–1779) oli aikansa merkittävimpiä puutarhakulttuurin edistäjiä paitsi Pohjolassa myös maailman mittakaavassa. Häntä onkin tituleerattu ”puutarhatieteen isäksi.” Kalm toimi Turun akatemian ensimmäisenä talousopin professorina vuosina 1747–1779. Professuuriin kuuluin olennaisena osana myös puutarhanhoitoa käsitelleet luennot ja useiden

puutarhatieteellisten väitöskirjojen ohjaus. Kalm antoi oppilailleen myös käytännön opetusta puutarhanhoidossa. (Galambosi & Szebeni 2007, 11; Väre 2012, 39–40.)

Kalm viljeli itsekin Turun akatemian puutarhassa n. 400 eri kasvilajia ja hänen jälkeensä määrä kasvoi jopa kahteen tuhanteen (Galambosi & Szebeni 2007, 11–14). Osa lajeista oli peräisin Kalmin vuosina 1747–1751 Pohjois-Amerikkaan tekemältä tutkimusmatkalta. Näihin kuuluivat muun muassa sittemmin Suomeenkin vakiintuneet kynäkataja (*Juniperus virginiana*), kanadantuija (*Thuja occidentalis*), kanadanpiisku (*Solidago canadensis*) ja maissi (*Zea mays*). (Tsubaki 2011, 137–141.)

Kuva 8. Turun akatemian vuonna 1758 perustettu puutarha. Puutarha on jaettu neljään neliömäiseen kortteliin, ja sama jaottelu toistuu kortteleiden sisällä. Kullakin korttelilla on oma teemansa: yksivuotiset kasvit, monivuotiset kasvit, silkkiäispuut ja hedelmäpuut. Korttelit on rajattu pensasaidoin. Pääkäytävien leikkauspisteeseen on sijoitettu vesiaihe, kortteleiden keskipisteisiin taas muotoon leikatut kuuset tai marjakuuset. Pääportti (1) kuvan yläreunassa. (Ruoff 2001, 64–65.)

Kalm suoritti akatemian puutarhassa sekä Sipsalon tilalla Hirvensalossa laajoja ulkomaisten puuvartisten kasvien istutuskokeita. Lajeista muun muassa saksanjalopähkinä, aitaorapihlaja (*Crataegus grayana*), kruunuomenapuu (*Malus coronaria*), amerikkalainen mustavadelma

(*Rubus occidentalis*) ja tuoksuvatukka (*Rubus odoratus*) menestyivät vähintään kohtalaisesti. Englannissa vieraillessaan Kalm oli todennut pensasaitojen hyödyllisyyden mikroilmaston kannalta ja hän kokeilikin monia aidannekasveja, kuten orapihlajaa, euroopanhumalapyökkiä (*Ostrya Carpinifolia*), karviais- ja punaherukkapensaita, syreeneitä ja orapaatsamaa (*Rhamnus cathartica*). (Oja 2008, 40–41; Ruoff 2001, 51.)

Vaikka Kalm oli taloudellisesti orientoituneen aikakauden kasvatti, oli hänen käsityksensä siitä, mikä on hyödyllistä laajempi kuin monella nykyisin. Hän korosti puutarhasuunnittelussa esteettisiä näkökulmia ja arvosti kauniita näkymiä sekä viihtyisiä oleskelupuutarhoja, joissa linnut laulavat ja kukat tuoksuvat. Hän katsoi esteettisesti miellyttävän puutarhan edistävän myös ihmisten terveyttä; käsitys, jonka viimeaikainen tieteellinen tutkimus on todennut paikkansapitäväksi (ks. esim. Rappe ym. 2010). (Ruoff 2001, 50–51.)

Kalmin mukaan puutarhan ihannemuoto oli neliö tai suorakulmio, joka tuli jakaa neljään yhtä suureen osaan. Osat tuli reunustaa marjapensasaidoilla ja jokaiseen nurkkaan sekä sivujen keskikohtiin tuli istuttaa hedelmäpuu. Osien välisten käytävien leikkauskohtaan tuli sijoittaa muotoon leikattu puu tai jokin muu katseenvangitsija. (Ruoff 2001, 50–51.)

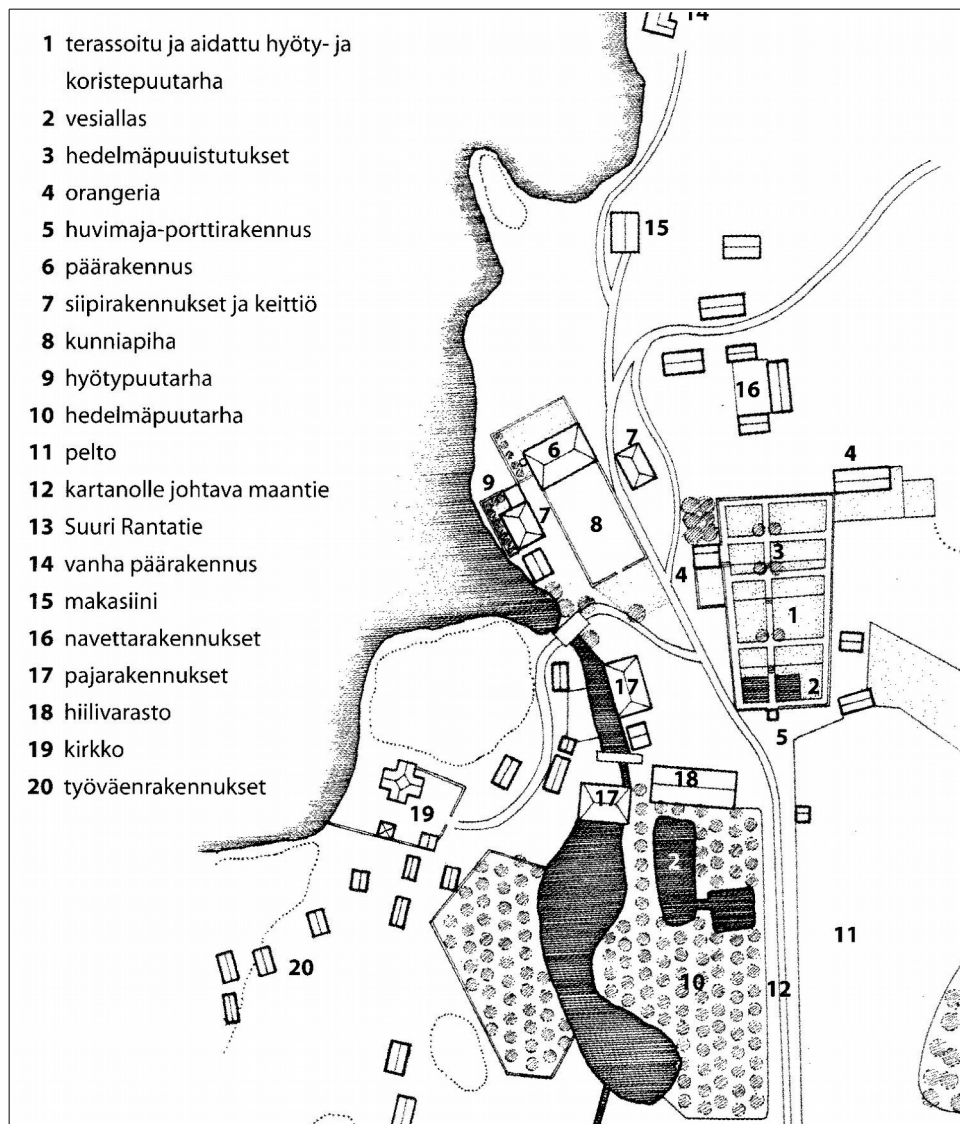
Kalm allekirjoitti keskiaikaisen ajatuksen puutarhan kolmijaosta: hän jakoi puutarhan keittiöpuutarhaan, kukkatarhaan ja hedelmätarhaan. Näistä kukkatarha tuli sijoittaa sisäänkäynnin luo, keittiöpuutarha sivummalle ja hedelmätarha kauimmaksi sisäänkäynnistä puutarhan pohjoispäähän. Pienissä puutarhoissa nämä osat voitiin yhdistää siten, että hedelmäpuut istutettiin kortteleiden reunoihin, niiden väleihin reunaistutuksiksi tuli kukkia, ja korttelin keskustaan vihanneksia. (Väre 2012, 40.)

2.5.2 Ruukkien puutarhat

Hyödyn aikakausi vahvisti myös varhaisen teollisuuden, ja erityisesti raudanjalostuksen merkitystä Pohjolassa. Suomeen perustettiin 1600- ja 1700-luvuilla useita rautaruukkeja, joista osasta kehittyi suorastaan pikkukaupunkeja kauppoineen, kouluineen, sairaaloineen ja muine palveluineen. Koskimiehen (2009, 26) mukaan ruukkien ulkomailta tulleet omistajat ja ammattimiehet toivat mukanaan monia uusia kulttuurisia käytäntöjä, mukaan lukien puutarhakulttuurin uusimpia virtauksia.

Omavaraisuuteen pyrkineissä ruukkiyhteisöissä hyötyviljely oli arvossaan. Teollisuuslaitosten ohella ruukit olivatkin samalla myös mittavaa maanviljelyä harjoittavia suurtiloja, joiden puutarhat kilpailivat näyttävyydessä 1700-luvun aateliskartanoiden puutarhojen kanssa. Toisin kuin aateliskartanoissa, ruukkien puutarhat sijoituivat kuitenkin keskelle tehtaan tuotantoympäristöä, eikä selvää rajaa ruukinpuiston ja tehdasalueen välillä välttämättä ollut. (Koskimies 2009, 27–28, 52.)

Hyvänä esimerkkinä 1700-luvun ruukkimiljööstä voidaan pitää Fagervikin ruukkia Inkoossa (ks. kuva 9). Ruukinpuiston sydämenä oli barokkityylinen yhdistetty hyöty- ja koristepuutarha, jonka kortteleiden kulmiin oli istutettu hedelmäpuita ja reunoille kukkia. Puutarhan kokonaisuuteen kuului lisäksi kulmaan sijoitettu vesiaihe, kaksi kasvihuonetta sekä pääsisäänkäynnin yhteyteen sijoittunut huvimaja. Fagervikissa oli myös yksi aikansa tunnetuimmista hedelmätarhoista Suomessa. Siellä kasvoi 1700-luvun lopulla useita satoja omena-, päärynä-, luumu- ja kirsikkapuita. Hiilivaraston seinustalla kasvoi jopa viiniköynnöksiä. Hedelmätarhan yhteydessä toimi taimitarha, josta myytiin hedelmäpuiden taimia muihin lähialueen puutarhoihin. Fagervikin hyötypuutarha oli myös ensimmäisiä paikkoja Suomessa, jossa kasvatettiin perunaa (*Solanum tuberosum*): saksalaiset sepät toivat kasvin Fagervikiin jo 1730-luvulla. (Lounatvuori 2004, 23–29.)

Kuva 9. Hyötypuutarhoja ruukkimiljöössä Fagervikissä vuoden 1785 tienoilla Ranja Hautamäen piirtämän kartan mukaan (Lounatvuori 2004, 28).

Ruukkien hyötypuutarhat eivät rajoittuneet vain patruunan hedelmätarhaan; myös tehtaan työläisten hyötyviljelyä kannustettiin, ja monessa työväen pihapiirissä saattoikin kasvaa esimerkiksi herukkapensaita ja omenapuita (Koskimies 2009, 34–36).

2.6 Villa Annebergin hyötypuutarha

Muun muassa kirjakaupan, julkaisutoiminnan ja maatalouden alalla menestynyt kauppias Gustav Otto Wasenius (1789–1852) vuokrasi Helsingin kaupungilta vuonna 1826 maa-alueen Vanhassakaupungissa tarkoituksenaan perustaa huvila perheelleen kesänviettopaikaksi. Alusta alkaen motiivina oli huvittelun ohella myös hyötyajattelu: huvilan tuli palvella perheen omavaraisuutta ja terveyttä sekä mahdollistaa silloisen porvarillisen ihanteen mukainen kurinalainen elämäntapa, johon kuului olennaisena osana myös puutarhanhoito. (Donner 1998, 5–6; Donner 2005, 69.)

Villa Annebergin puisto muodostui kahdesta ajalleen tyyppillisestä osasta: metsäisestä maisemapuistosta sekä päärakennuksen edustan muotopuutarhasta, jonka keskiakselia pitkin kulki käytävä huvilan päärakennuksen pihalta Hämeentielle asti. Keskiakseliin nähden symmetrisesti sijoitetut kaarevat sisääntuloväylät oli reunustettu puukujantein. Näiden ohella muotopuutarhaan sisältyi kukka- ja pensasryhmiä, hyötypuutarhan kortteleita sekä ruutanalammikko. (Donner 1998, 12–14.)

Villa Annebergin puutarhakokonaisuuteen kuului myös luonnonkivistä ja tiilestä rakennettu kasvihuone, Orangeria, joka valmistui vuonna 1844 ja on edelleen olemassa. Nimensä mukaisesti rakennus oli tarkoitettu alun perin sitruspuiden talvettamiseen. Kasvihuonetta lämmitettiin talvisin uuneilla ja se oli jaettu kahteen eri lämpötilassa pidettävään osastoon. Lisäksi rakennuksen kivijalassa oli kaksi holvikellaria, joita käytettiin vihannesten ja työkalujen säilytykseen. (Ranta ym. 2005, 21–27.)

Puiston ja muotopuutarhan suunnittelijasta ei ole säilynyt tietoa, mutta on todennäköistä, että Wasenius itse on ollut suunnittelussa keskeisesti mukana. Wasenius tunsi aikansa puutarhataidetta hyvin, sillä hän oli tutustunut liikematkoillaan muun muassa ruotsalaisiin ja venäläisiin puistoihin ja puutarhoihin. Hän oli jäsenenä myös vuonna 1837 perustetussa Suomen ensimmäisessä puutarhaseurassa Finska Trädgårdsodlingssällskapetissa. Seuran tavoitteena oli muun muassa edistää hyötykasvien viljelyä ja välittää taimia ja siemeniä. Seuralla oli läheiset yhteydet muun muassa Helsingin ja Pietarin kasvitieteellisiin puutarhoihin. (Donner 1998, 12–13; Ranta ym. 2005, 18–20.)

Finska Trädgårdsodlingssällskapetilla oli myös oma näytepuutarhansa ja taimitarhansa Turun Kupittaalla. Puutarhassa kasvoi muun muassa useita kymmeniä eri lajikkeita hedelmäpuita, sokeriherneitä, perunoita ja

mansikoita. Jäseniä yhdistyksessä oli jo vuosi perustamisen jälkeen yli 400, joista valtaosa oli säätyläisiä. Helsingistä yhdistykseen kuuluivat esimerkiksi panimonomistaja Paul Sinebrychoff ja kauppapuutarhurina toiminut A.J. Lönnroth. (Väre 2012, 44–45.) Waseniuksen tiedetään saaneen seurassa vaikuttaneen turkulaisen kauppiaan Abraham Kingelinin kautta useita kertoja siemeniä ja taimia, jotka saapuivat Helsinkiin Tukholmasta (Ranta ym. 2005, 20).

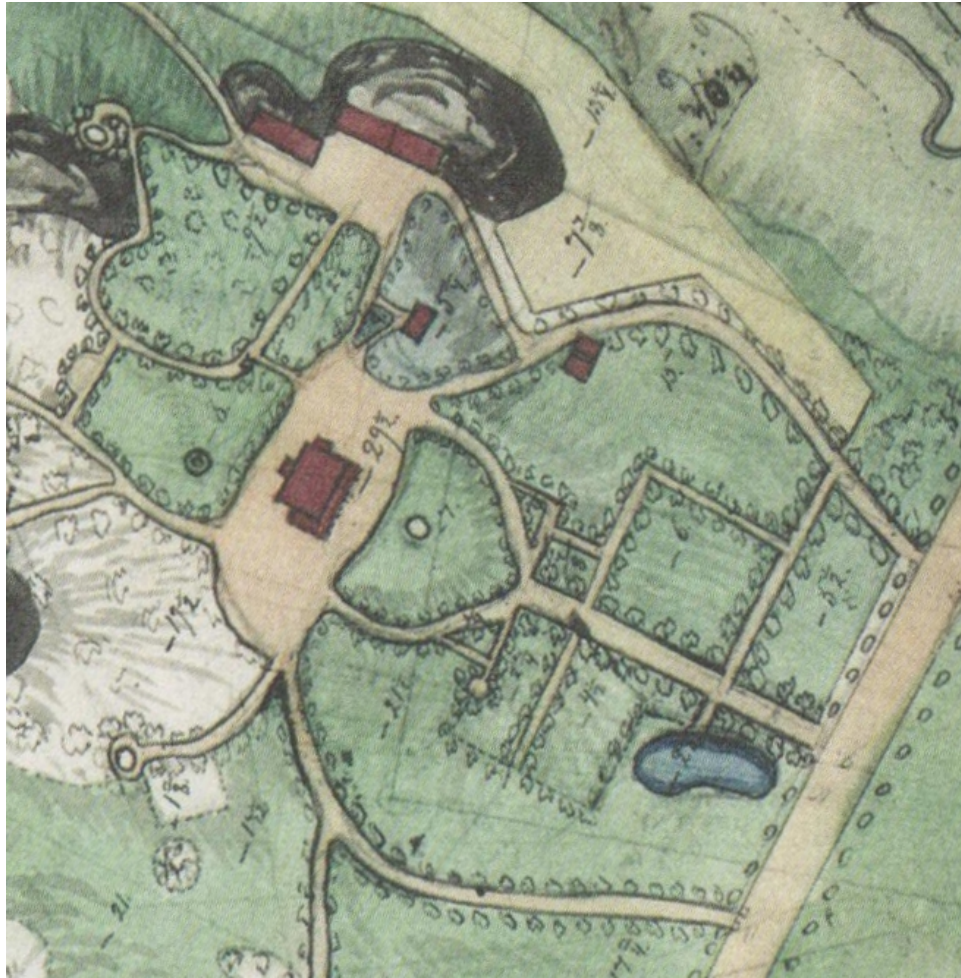
2.6.1 Villa Annebergin hyötypuutarhan muoto

Villa Annebergin alkuperäinen hyötypuutarha sijoittui huvilan päärakennuksen edustalle loivaan kaakonsuuntaiseen rinteeseen. Kartografi C.W. Gyldeńin vuonna 1839 piirtämän kartan (ks. kuva 10) mukaan hyötypuutarha koostui viidestä erikokoisesta suorakulmaisesta korttelista, jotka oli rajattu hiekkakäytävillä sekä puu- ja pensasistutuksin. Korttelit oli sijoitettu epäsymmetriseen muodostelmaan muotopuutarhan keskiakselin molemmille puolille. Varmuudella ei tiedetä, olivatko karttaan merkityt istutukset todella kartan piirtämisen aikaan olemassa, vai esittääkö piirros vain suunnitelmaa. (Donner 1998, 12–16.)

2.6.2 Villa Annebergin hyötypuutarhan lajisto

Villa Annebergin perustamisen aikoihin oli taimien ja siemenien saatavuus Suomessa jo verrattain laajaa. Finska Trädgårdsodlingsällskapetin taimivalikoimassa oli esimerkiksi koristekasveja, kuten kamelioista ja pelargoneista, kymmeniä eri lajikkeita. Vuonna 1843 seura rakensi Turkuun jopa persikan ja ananaksen hyötöhuoneen. Turun akatemian puutarha harjoitti puutarhakauppaa jo 1700-luvulla ja sen toiminta siirtyi Helsinkiin Kaisaniemeen 1830-luvulla yliopiston mukana. Sen ylipuutarhurina Helsingissä toimineen Gustav A. Lindstedtin vuonna 1841 julkaisemassa siemenluettelossa listataan 170 hyötykasvia ja lähes 400 koristekasvia. Myös kauppapuutarhurit ja apteekkarit harjoittivat noihin aikoihin taimi- ja siemenkauppaa. Esimerkiksi Helsingissä toimineen kauppapuutarhuri Joseph Tengströmin valikoimiin kuului 1830-40-luvuilla hedelmäpuita ja marjapensaita, vuonna 1840 jopa mulperipuun ja viikunan taimia. (Nummi 1997, 32, 38, 44–47, 55–58.)

Kasvivalikoimaa laajensivat entisestään Suomessa vierailleet ulkomaiset puutarhakauppiaat. Erityisesti Tallinnasta, Riikasta ja Lyypekistä käytiin jo 1800-luvun alkupuoliskolla säännöllisesti Turussa ja Helsingissä myymässä taimia, siemeniä ja kukkasipuleita. Näillä kauppiaille oli valikoimissaan paljon hedelmäpuita ja marjapensaita, myös eksoottisia lajeja, kuten appelsiineja ja sitruunoita. (Nummi 1997, 80–82.)

Kuva 10. Villa Annebergin alkuperäinen muotopuutarha vuonna 1839 piirretyn kartan mukaan. Hyötypuutarhan suorakulmaiset korttelit Hämeentielle johtavan keskiakselin molemmin puolin on reunustettu puu- ja pensasistutuksin sekä osittain hiekkakäytävin. Ruutanalammikko näkyy kuvassa alhaalla oikealla. Orangeria näkyy pohjoisen kaarevan sisääntuloväylän varrella. (Donner 2005, 56.)

Omavaraisuuteen pyrkineillä Waseniuksilla kasvoi hyötypuutarhassaan laaja valikoima vihanneksia, marjoja ja hedelmiä. Satoa tuli sen verran runsaasti, että myyntiin saakka riitti muun muassa kaaleja, juureksia, persiljaa, pinaattia (*Spinacia oleracea*), sipuleita, herneitä, papuja, kurkkua (*Cucumis sativus*) ja jopa parsaa (*Asparagus officinalis*). Vuonna 1850 tehdyssä inventaariossa Orangerian kellarista löytyi jopa 500 kiloa porkkanoita ja palsternakkaa. Hedelmistä ja marjoista viljeltiin omenoita, herukoita, karviaisia (*Ribes uva-crispa*), vadelmia ja mansikoita (*Fragaria* spp.), joista ainakin omenoita ja herukoita lienee käytetty reunuskasveina ja kujanneistutuksiin. (Ranta ym. 2005, 68–71.)

Eksoottisempiakin lajeja hyötypuutarhassa todennäköisesti ainakin kokeiltiin. Orangerian vuoden 1850 inventaariossa listataan enimmäkseen koristekasveja, mutta joukosta löytyy myös muun muassa seitsemän sitruksiin kuuluvaa pomeranssipuuta (*Citrus aurantium*) ja yksi laakeripuu (*Laurus nobilis*) (Ranta ym. 2005, 26). Jossain vaiheessa Villa Annebergissä

lienee kasvatettu viiniköynnöksiäkin, sillä inventaariossa mainitaan myös niille tarkoitettun kasvihuoneen ikkunat (Donner 1998, 18).

2.6.3 Villa Annebergin hyötypuutarhan myöhempiä vaiheita

G.O. Waseniuksen kuoltua 1852 siirtyi Villa Anneberg hänen vanhimmalle pojalleen, tehtailija Adolf Fredrik Waseniukselle. A.F. Waseniuksen aikana hyötypuutarha ja koristepuutarha erotettiin selkeämmin omiksi alueikseen muotopuutarhan sisällä (ks. kuva 11). Muotopuutarhasta pyrittiin tekemään yksityisempi oleskelupuutarha pergoloineen ja näkymiä peittävine puuistutuksineen; keskikäytäväkään ei enää ulottunut Hämeentielle asti. Hyötypuutarhan kortteleiden määrä kuitenkin lisääntyi ja niiden pinta-ala kasvoi, joten hyötyviljely oli edelleen muotopuutarhan tärkein jäsentäjä. A.F. Waseniuksen aikana vihanneksia alettiin kasvattaa aiempaa enemmän myyntiin, ja puutarhaa olikin tuolloin hoitamassa jo ainakin kolme ammattipuutarhuria. Kukkiakin Villa Annebergistä toimitettiin myyntiin perheen kirjakauppaan. (Donner 1998, 18-21; Donner 2005, 57.)

Hyötypuutarhan A.F. Waseniuksen aikaista muotoa voi hahmotella myös kaupungin muinaismuistolautakunnan vuonna 1907 ottaman valokuvan perusteella (ks. kuva 12). Kuva on otettu Hämeentieltä kohti päärakennusta Villa Annebergin pohjoiselta portilta, mistä toinen kaarevista sisääntuloväylistä alkaa. Kuvassa etualalla näkyy laaja kasvima, joka on reunustettu marjapensaille. Taustalla näkyvien hyötypuutarhan kortteleiden jokaisessa kulmassa näyttäisi kasvavan kookas hedelmäpuu. Portin vieressä kasvaa ilmeisesti G.O. Waseniuksen istuttama tammi, joka on nykyäänkin vielä paikallaan. (Donner 2005, 62.)

Seuraavan kerran Villa Annebergin puutarha uudistui merkittävästi 1910-1920-luvuilla, jolloin huvilan isäntänä toimi Leonard Wasenius. Tuolloin Helsingin kaupunkirakenne oli jo laajentunut huvilan välittömään läheisyyteen Arabian posliinitehtaan ja Toukolan työläiskaupunginosan rakentamisen myötä. Leonard Waseniuksen aikana hyötyviljely erotettiin lopullisesti muotopuutarhan koristeosasta ja näkyvyyttä päärakennuksesta hyötypuutarhaan rajoitettiin voimakkaasti istutuksin. Samalla hyötypuutarhaa laajennettiin uusilla kasvihuoneilla sekä lavatarhalla, joka rakennettiin kivimuurin tukeman penkereen päälle Orangerian ja karjasuojan välille. Nämä uudet osat olivat kuitenkin selkeästi enemmän pelkkiä tuotantoympäristöjä, jotka pyrittiin rajaamaan erilleen päärakennuksesta ja oleskelupuutarhasta. (Donner 1998, 21-24; Donner 2005, 65.)

Kuva 11. Villa Annebergin muotopuutarha vuoden 1877 kartassa. Päärakennuksen edustan koristeistutusten ja hyötypuutarhan kortteleiden välillä on nyt selkeämpi rajaus ja keskiakselia pitkin kulkeva käytävä katkeaa ennen Hämeentietä. Hyötypuutarhan korttelit vievät nyt entistä suuremman osan muotopuutarhan kokonaispinta-alasta. (Donner 2005, 59.)

Vuodesta 1930 alkaen Villa Annebergin maita ja rakennuksia alettiin vuokrata kauppapuutarhureille. Vuonna 1940 huvila siirtyi Waseniusten suvulta Helsingin kaupungin omistukseen, joka jatkoi niiden vuokrausta kaupallista viljelyä varten vuoteen 1958 asti. Tämän jälkeen mailla on harjoitettu viljelypalstojen vuokrausta kaupungin, Toukolan sosialidemokraattisen yhdistyksen sekä Toukolan-Vanhankaupungin asukasyhdistyksen vuoroin hallinnoimana. Rakennuksia on vuokrattu asunnoiksi. Vuosituhannen vaihteesta alkaen viljelypalstat teemapuutarhoineen, entinen karjasuojarakennus sekä Orangeria ovat olleet Hyötykasviyhdistyksen vastuulla. (Donner 1998, 24–27; Ranta ym. 2005, 30–34.)

Kuva 12. Näkymä Villa Annebergin päärakennukselle Hämeentietä (silloiselta Itäiseltä viertotieltä) vuonna 1907. Muotopuutarhan korttelit puuistutuksineen nähtävissä taustalla, etualalla kasvimaata. (Reinhold 1907.)

3 ANNALAN TEEMAPUUTARHA TÄNÄÄN

Annalan teemapuutarha on Hyötykasviyhdistyksen ylläpitämä näytepuutarha, joka on osa Villa Annebergin mailla sijaitsevaa Annalan puutarhaa ja puistoaluetta. Teemapuutarhan tarkoituksena on esitellä monipuolisesti kasvien hyötykäyttöä ja luonnonmukaista viljelyä, sekä mahdollistaa kasvilajien opiskelun itsenäisesti tai oppaan johdolla. (Hyötykasviyhdistys 2016, Laaksoharju 2016.) Tässä luvussa esitellään teemapuutarha nykytilassaan, sen historia, luonnonolosuhteet, osat ja lajisto. Lisäksi arvioidaan puutarhan keskeisiä kehityskohteita tilaajan haastatteluiden pohjalta.

3.1 Synty ja suunnittelu

Kun Annalan ja Kellomäen alueelle laadittiin uutta kaavaa 1990-luvulla, päätti Helsingin kaupunki että Annalan huvilan alueesta kehitetään puutarhakulttuurin keskus. Keskukseen kuuluisivat Annalan puutarha viljelypalstoineen ja näytepuutarhoineen, Annalan mäen kunnostettu puistometsä sekä huvilan päärakennukseen sijoitettava puutarhataiteen ja maisema-arkkitehtuurin näyttely- ja tiedotuskeskus. (Koskenniemi-Mäkinen & Seppälä 1997, 6.)

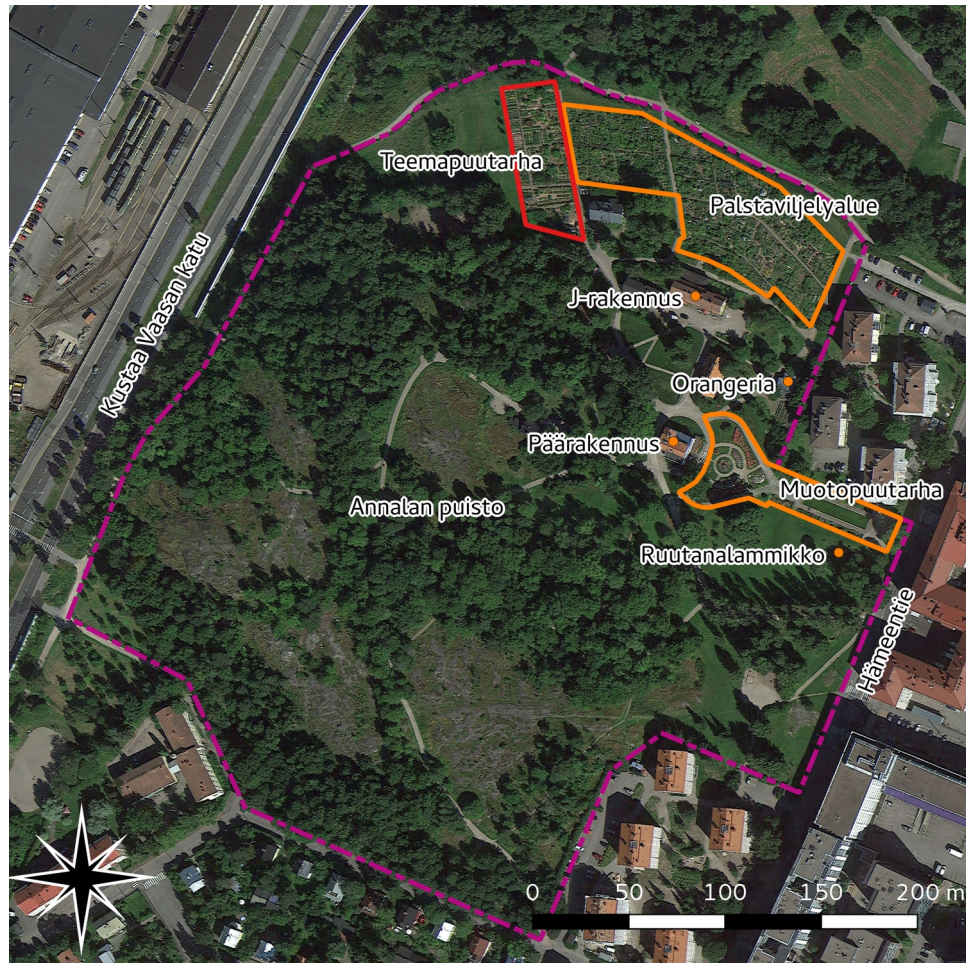
Kaavaa suunniteltaessa kaupunki kutsui mukaan Hyötykasviyhdistyksen, Ruususeuran, Maatiainen ry:n sekä paikallisen asukasyhdistyksen kehittämään Annalan silloista viljelypalsta-aluetta. Hyötykasviyhdistyksen aloitteesta suunnitelmiin lisättiin osaksi julkista puistoa puutarhahoidon perinnettä ja eri aihepiirejä esittelevä näytepalstakokonaisuus, jossa erityistä huomiota haluttiin antaa G.O. Waseniuksen ajan kasveille. Tämän ajatuksen pohjalta syntyi sittemmin nykyinen teemapuutarha. (Ranta ym. 2005, 30–34; Ranta 2016.)

Teemapuutarhan muodon suunnitteli osana palstaviljelyalueen uutta suunnitelmaa maisema-arkkitehti Helena Saatsi Maa ja Vesi Oy:stä. Helsingin rakennusvirasto suoritti maarakennustyöt alueella keväällä 1999 ja saman vuoden kesällä alkoivat teemapuutarhan istutustyöt Hyötykasviyhdistyksen johdolla. (Ranta 2016.)

3.2 Sijainti

Annalan puisto sijaitsee Helsingin Vanhassakaupungissa, jossa se rajautuu Hämeentiehen idässä, Toukolan puutalokortteleihin etelässä, Kustaa Vaasan katuun lännessä ja Kaupunginpuroon pohjoisessa (ks. kuva 13). Teemapuutarha sijoittuu puiston pohjoisosaan Kaupunginpuroa kohden viettävään rinteeseen, jossa se on välittömässä yhteydessä Annalan

palstaviljelyalueen kanssa. Teemapuutarhan pinta-ala on nykymuodossaan noin 2200 neliometriä.

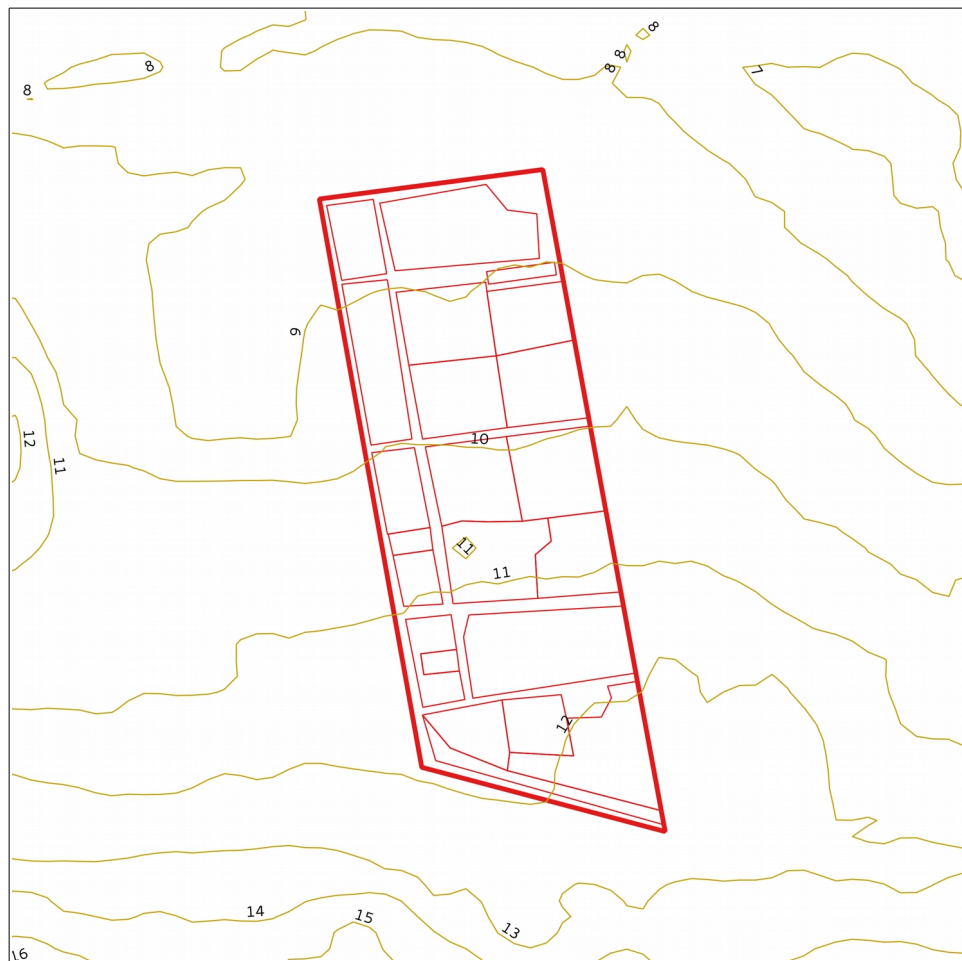

Kuva 13. Annalan puiston alue, teemapuutarha ja muita olennaisia kohteita puistossa merkittynä satelliittikuvaan. Sisältää Google Mapsin aineistoa.

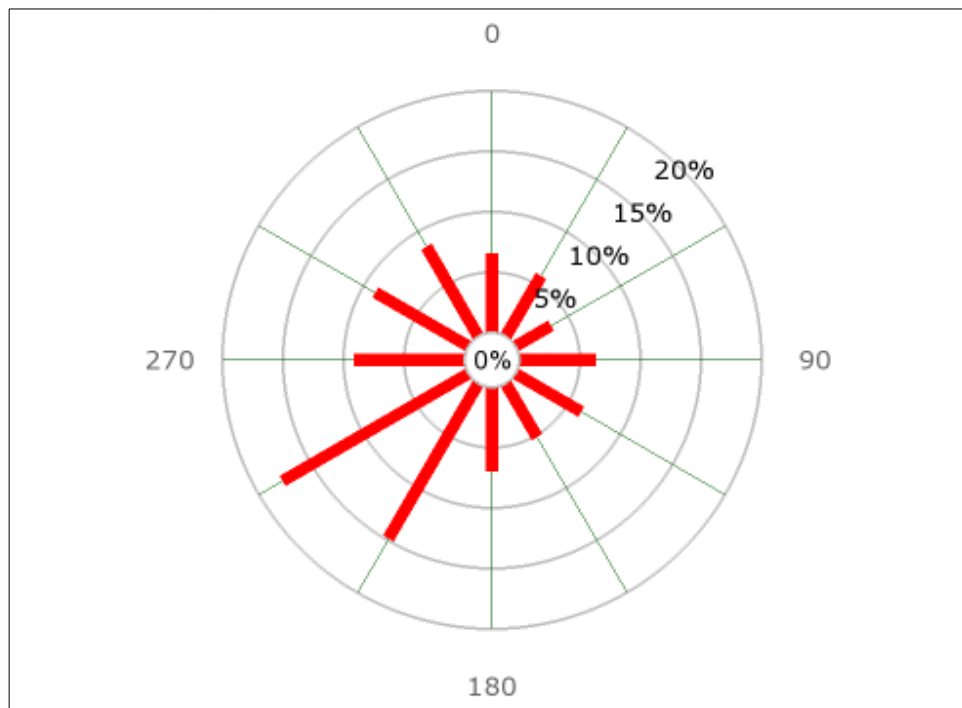
3.3 Luonnonolosuhteet

Helsinki ja Annala kuuluvat puuvartisten kasvien menestymisvyöhykkeeseen IB, joten käytännössä kaikkien Suomessa myytävien puuvartisten kasvien voi lähtökohtaisesti olettaa menestyvän myös teemapuutarhassa.

Teemapuutarha sijoittuu Kaupunginpuuroon laskevaan loivaan pohjoispuoleiseen rinteeseen (ks. kuva 14). Korkeuseroa puutarhan korkeimman ja matalimman kohdan välillä on noin 4 metriä ja maanpinnan keskimääräinen kaltevuus on 4–5%. Pinta viettää puuroa kohden varsin tasaisesti eikä jyrkkiä luiskia ole.

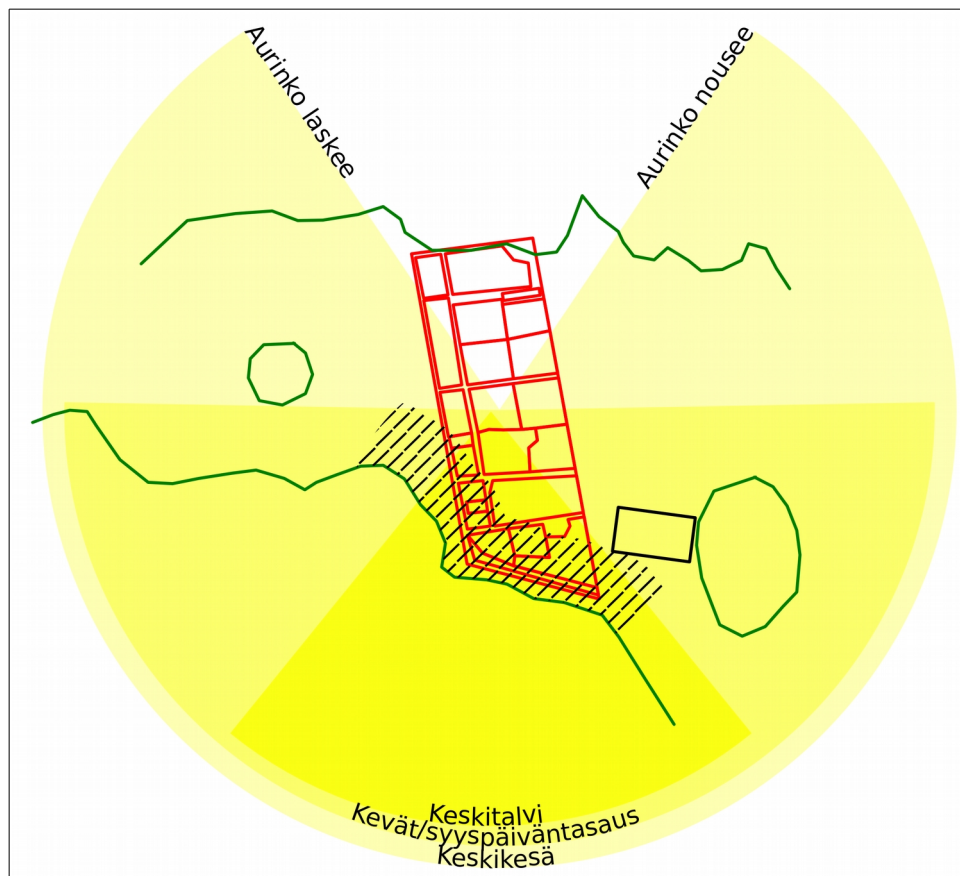
Kuva 14. Topografinen kartta teemapuutarhan lähimaastosta. Sisältää Maanmittauslaitoksen paikkatietoaineistoa.

Kuva 15. Tuulen suhteelliset osuudet eri ilmansuunnista vuoden aikana Annalan alueella (Ilmatieteen laitos 2016).

Tuulen suunta Annalan alueella on yli kolmasosan ajasta länsi- tai etelälounaasta, missä teemapuutarhaa suojaa puistometsän korkea puusto (ks. kuva 15). Jonkin verran tuulee myös lännen ja luoteen suunnista, missä on puutarhan kohdalla avoin kaistale Kustaa Vaasan kadun melumuurille asti. Tuuli idästä palstaviljelyalueen suunnasta on verrattain vähäistä.

Kuvassa 16 on esitetty auringonvalon tulokulmat teemapuutarhaan eri vuodenaikoina. Valtaosa puutarhasta on kasvupaikkana aurinkoista, sillä puustoa on vähän eikä puutarhan lähiympäristössä ole korkeita rakennuksia. Puutarhan eteläpuolella olevan puistometsän noin 20-metriset puut varjostavat jonkin verran puutarhan eteläisimpiä osia puolenpäivän aikaan ja iltapäivisin, mikä vähentää kesäisin kastelun tarvetta tällä alueella.

Kuva 16. Auringonvalon tulokulmat eri vuodenaikoina. Vihreät viivat kuvaavat metsän reunaa. Teemapuutarhan eteläpuolella olevan puistometsän eniten varjostama alue on merkitty rasterilla. Sisältää SunEarthTools.comin aineistoa.

3.4 Teemapuutarhan muoto

Teemapuutarha on rajattu kivituhkakäytävillä pitkänomaiseksi suorakulmioksi, jonka yhtä sivua täydentää kiilamainen jatke (ks. kuva 17).

Suorakulmion sisällä aluetta halkoo yksi kivituhkakäytävä pituussuunnassa ja neljä leveysuunnassa, mikä jakaa puutarhan ruutukaavamaisiin kortteleihin. Käytävien rajaamat korttelit jakautuvat vielä pienempiin osakortteleihin, jotka on rajattu kasvillisuuden avulla. Muotokieli liittää teemapuutarhan kiinteästi viereiseen palstaviljelyalueeseen, joka on jaoteltu vastaavalla tavalla.

Kuva 17. Teemapuutarha osa-alueineen satelliittikuvassa. Sisältää Google Mapsin aineistoa.

3.5 Teemapuutarhan osat ja lajisto

Teemapuutarha jakautuu seitsemään teemakortteliin, joihin kasvit on valittu niiden pääasiallisen käyttötarkoituksen tai kulttuurihistoriallisen kontekstin mukaan. Näiden ohella myös yksivuotisille vihanneksille sekä hedelmä- ja marjakasveille on varattu omat korttelinsa. Lisäksi omille alueilleen on istutettu pensasmustikoita (*Vaccinium corymbosum*), parsaa, pajuja (*Salix* spp.), köynnöskasveja ja maa-artisokkaa (*Helianthus tuberosus*). Yksivuotisten kasvien kiertoiljelyä varten on varattu neljä

korttelia. Puutarhan kaakkoiskulmassa sijaitsevat kompostiaumat ja olkipaalivarasto. Kaikkiaan eri lajeja kasvoi teemapuutarhassa kesällä 2015 yli 200 kappaletta (ks. Liite 1).

Teemapuutarhan alkuperäisiin teemoihin kuuluivat myös permakulttuuripalsta, perinneperennapalsta sekä aasialaisia kasveja esitellyt teemapalsta, mutta näistä on nyttemmin luovuttu (Ranta 2016).

3.5.1 Apteekkarin puutarha

Apteekkarin puutarha (ks. kuva 18) esittelee perinteisesti Suomessa käytössä olleita lääkekasveja. Puutarhan kasvivalikoima ja ryhmittely suunniteltiin ja toteutettiin osana puutarhatalouden opinnäytetyötä kesällä 2004. Puutarhaan valittiin 16 kasvilajia, jotka oli jaoteltu mietoihin, keskivahvoihin ja myrkyllisiin kasveihin niiden lääkinnällisen vaikutuksen mukaan. Vuonna 2006 puutarhaan saatiin pysyväksi reunuskasviksi Meilahden arboretumista apteekkarinruusun (*Rosa 'Officinalis'*) taimia. (Lönnerberg 2008, 15–22.) Kesällä 2015 lajivalikoima oli jonkin verran muuttunut alkuperäisestä (Liite 1, taulukko 1). Puutarhassa kasvoi muun muassa erityisessä narutelineessä Tammisaaresta peräisin olevaa humalaa (Lindqvist 2015, 54).

Kuva 18. Apteekkarin puutarha heinäkuussa 2015 (Teemu Yliselä 2015).

3.5.2 Eliaksen & Toivon yrttimaa

Eliaksen ja Toivon yrttimaa (ks. kuva 19) esittelee myöskin suomalaisessa kansanlääkinnässä vanhastaan käytettyjä kasveja. Se vihittiin käyttöön Hyötykasvियhdistyksen 25-vuotisjuhlassa elokuussa 2003. Teemakorttelin nimellä haluttiin kunnioittaa professori Toivo Rautavaaran sekä Elias Lönnrotin muistoa. Yrttimaan alkuperäiseen kasvivalikoimaan kuului 17 eri lajia. (Ranta ym. 2005, 122) Kaikki alkuperäiset lajit löytyivät alueelta myös vuonna 2015 (Liite 1, taulukko 2).

Kuva 19. Eliaksen & Toivon yrttimaa heinäkuussa 2015 (Teemu Yliselä 2015).

3.5.3 Kasvivärjärin puutarha

Kasvivärjärin puutarha (ks. kuva 20) esittelee kasvivärjäyksessä hyödynnettäviä kasveja (Liite 1, taulukko 3). Puutarhan istutuspenkit on suunniteltu alun perin auringon muotoon. Suunnittelijana toimi kasvivärjäyksen asiantuntija Leena Riihelä. Muoto on nyttemmin osittain kadonnut. (Ranta 2016.)

3.5.4 Ikebana-puutarha

Kukkasidontaan käytettäviä kasveja esittelevä ikebana-puutarha (ks. kuva 21) sijaitsee teemapuutarhan pohjoispäässä. Kohdassa sijaitsi alun perin permakulttuurinen näytepalsta, jonka suunnitteli puutarhuri Yrjö Vähäkallio (Vähäkallio 2000, 30–31; Vähäkallio 2001, 35–36). Kesällä 2015 alueen lajisto sisälsi lähinnä kukkivia pensaita ja perennoja,

permakulttuuripalstaan kuulunut omenapuu on jo kadonnut. (Liite 1, taulukko 4)

Kuva 20. Kasvivärjärin puutarha heinäkuussa 2015 (Teemu Yliselä 2015).

Kuva 21. Ikebana-puutarha heinäkuussa 2015 (Teemu Yliselä 2015).

3.5.5 Perhospuutarha

Perhospuutarhaan (ks. kuva 22) on valittu erityisesti perhosia houkuttelevia mesikasveja. Lajivalikoimaan kuului aluksi viisi yksivuotista ja 11 monivuotista kukkivaa kasvia. Kesällä 2015 valikoimassa oli 15 monivuotista lajia, yksivuotiset lajit olivat jääneet pois (Liite 1, taulukko 5). Istutuspenkit oli alun perin sommiteltu symmetrisesti, mutta muoto

on sittemmin hävinnyt. Perhospuutarhan pohjoispäädyssä sijaitsi aiemmin koripajusta istutettu vinoruutuaita. (Ranta ym. 2005, 112–121.)

Kuva 22. Perhospuutarha heinäkuussa 2015 (Teemu Yliselä 2015).

Kuva 23. Teeyrttimaa heinäkuussa 2015 (Teemu Yliselä 2015).

3.5.6 Teeyrttimaa

Teeyrttimaa (ks. kuva 23) esittelee yrttiteehaudukkeissa käytettäviä mausteyrtejä. Teema ei kuulu puutarhan alkuperäisiin teemoihin (Ranta 2016). Kesällä 2015 teeyrttimaan lajivalikoimaan kuului 16 eri yrttiä (Liite 1, taulukko 6).

3.5.7 Yrttimaa

Yrttimaalla (ks. kuva 24) kasvaa valikoima monivuotisia mausteyrttejä. Alue oli alun perin suunniteltu labyrintin muotoon, nyttemmin muotona on perinteinen ruudukko (Ranta 2016). Kasvilajeja yrttimaalla oli kesällä 2015 kaikkiaan 26 kappaletta (Liite 1, taulukko 7).

Kuva 24. Yrttimaa heinäkuussa 2015 (Teemu Yliselä 2015).

3.5.8 Vihannesmaa ja kasvihuone

Vihannesmaalla (ks. kuva 25) viljellään joka vuosi vaihtuvaa valikoimaa yksivuotisia vihanneksia ja yrtejä. Vihannesmaan vieressä sijaitseva pieni kasvihuone on saatu lahjoituksena MTV Oy:ltä (Ranta 2016). Kasvihuonetta käytetään taimikasvatukseen ja kylmänaroille vihanneksille, kuten tomaateille ja paprikoille. Vihannesmaan ja kasvihuoneen kesän 2015 lajivalikoima on listattu liitteessä 1 (Liite 1, taulukko 8).

3.5.9 Kesäkukat ja muut yksivuotiset kasvit

Vihannesmaan ulkopuolella yksivuotisia kasveja viljellään neljän vuoden viljelykierrolla, jossa neljällä eri kasvupaikalla vuorottelevat perunat, valkosipulit, kesäkukat ja muut yksivuotiset, kuten kurpitsat ja kurkut (Sainio 2016). Perunamaalla ylläpitoviljellään valikoimaa maataisperunalajikkeita (Ranta ym. 2005, 81–84). Perunaa ja valkosipulia lukuunottamatta yksivuotisten kasvien lajivalikoima vaihtuu vuosittain. Kesällä 2015 yksivuotisena viljellyt lajit löytyvät liitteestä 1 (Liite 1, taulukko 9).

Kuva 25. Vihannesmaa heinäkuussa 2015 (Teemu Yliselä 2015).

Kuva 26. Hedelmä- ja marjatarha heinäkuussa 2015 (Teemu Yliselä 2015).

3.5.10 Hedelmä- ja marjakasvit

Hedelmä- ja marjatarha (ks. kuva 26) on yksi teemapuutarhan alkuperäisistä teemoista. Alueella kasvaa kolme kääpiöviin runkoihin vartettua hedelmäpuuta, joitakin herukkapensaita sekä karhunvattua (*Rubus* Karhunvattu-Ryhmä) (Liite 1, taulukko 10). Alkuperäiseen kokonaisuuteen kuului myös mansikkamaa ja vadelmia, mutta nämä ovat sittemmin jääneet pois, ja niiden tilalle on tullut erillinen pensasmustikkatarha (Ranta 2016).

Syksyllä 2015 puutarhan pensasvalikoimaa täydennettiin vielä kahdella mustaseljalla, kahdella marjatuomipihlajalla (*Amelanchier alnifolia*), seitsemällä erilaisella herukkapensaalla, yhdellä mustavadelmalla (*Rubus allegheniensis*) sekä kuudella vadelmalla, jotka sijoiteltiin eri puolille puutarhaa.

3.5.11 Muut kasvit

Teemapuutarhan eteläpäässä olevassa viinitarhassa kasvaa viiniköynnöstä (*Vitis vinifera*), ja kesällä 2015 siellä kasvoi muitakin köynnöskasveja. Viinitarhan vieressä sijaitsee käsitöissä hyödynnettävien pajujen istutusalue, jossa kasvaa koripajua (*Salix viminalis*), vannepajua (*Salix dasyclados*) ja siperianpajua (*Salix schwerinii*) (Ranta 2016). Pensasmustikoiden vierestä löytyy erillinen parsamaa. Lisäksi useita muita kasvilajeja kasvaa reunapenkeissä eri puolilla teemapuutarhaa sekä aluskasvillisuutena hedelmä- ja marjatarhassa. (Liite 1, taulukko 11)

3.6 Kehittämistarve

Hyötykasviyhdistyksen toiminnanjohtajan ja Annalan puutarhan pääpuutarhurin haastattelujen (Laaksoharju 2016; Sainio 2016) mukaan parhaiten teemapuutarhassa toimivat tällä hetkellä sopivan laaja lajivalikoima, erityisesti yrttikasvien osalta, sekä yksivuotisten lajien viljelykierto ja maan kasvukunnon ylläpito kompostoinnin avulla. Myös vihannesmaan ja kasvihuoneen sijainnit koettiin toimivina.

Tärkeimmiksi kehittämiskohteiksi mainittiin puutarhan elämyksellisyyden ja informatiivisuuden lisääminen esimerkiksi opastein. Tilantuntua ja kerroksellisuutta tulisi lisätä esimerkiksi hedelmäpuiden ja syötävien köynnöskasvien avulla. Hedelmä- ja marjatarhassa olevat kolme hedelmäpuuta on huonosti sijoitettu eivätkä ne tuota juurikaan satoa. Teemapuutarhan eteläpäähän sijoitetut viiniköynnökset ovat myöskin tällä hetkellä liian varjoisassa kohdassa. Marjakasveja sekä pölyttäjiä houkuttelevia kasveja toivottiin lisää. Lisäksi puutarhaan kaivattiin enemmän kovia rakenteita, kuten pergoloita tai terasseja. Yhtenä kehittämiskohteena mainittiin myös ylläpidon helpottaminen.

Ongelmallisena alueena pidettiin teemapuutarhan alaosa, erityisesti ikebana-puutarhaa, jonne kaivattiin lisää selkeyttä. Kompostiaumojen ja olkipaalien sijoittumista puutarhan yläosaan pidettiin toisaalta hyvänä saavutettavuuden ja varjoisuuden kannalta, mutta toisaalta myös ongelmallisena niiden liiallisen näkyvyyden vuoksi. Kasvualustan kannalta ongelmallinen kohta on apteekkarin puutarhan ja Eliaksen & Toivon yrttimaan alue, jonne kertyy liikaa vettä. Alaosan tuulisuus puolestaan aiheuttaa ongelmia erityisesti perhospuutarhassa, josta se karkottaa pölyttäjiä.

4 ANNALAN TEEMAPUUTARHAN KEHITTÄMISSUUNNITELMA

Tässä luvussa esitellään kehittämissuunnitelma Annalan teemapuutarhalle. Suunnitelmaselosteessa käydään läpi yleiset suunnitteluperiaatteet. Sen jälkeen tarkastellaan yksityiskohtaisemmin puutarhaan tulevaa kasvillisuutta, rakenteita, käytäviä ja aukiota. Lopuksi määritellään kehittämishankkeelle kustannusarvio sekä toteuttamisaikataulu.

4.1 Suunnitelmaseloste

Tässä suunnitelmassa on pyritty ottamaan huomioon tilaajan tarpeet erityisesti koskien elämyksellisyyttä, informatiivisuutta ja monimuotoisuutta, mutta toisaalta myös puutarhahistorialliset näkökulmat. Suunnitelman konsepti on esitetty kuvassa 27 ja tarkempi yleissuunnitelma liitteessä 2.

Teemapuutarha pyritään nostamaan selkeämmin näkyville Annalan puiston sisällä porttiaiheihin, jotka on sijoitettu keskeisten ohikulkureittien varteen. Porttiaiheiden tarkoituksena on tehdä teemapuutarha näkyväksi jo kaukaa niin satunnaisille ohikulkijoille kuin varta vasten paikan päälle saapuneille kävijöille. Porttien viereen sijoitetaan opastaulut, jotka sisältävät puutarhan kartan sekä lyhyen kuvauksen sen tarkoituksesta ja sisällöstä. Lisäksi tauluihin voidaan varata tilaa myös ajankohtaisille tiedotteille.

Kulkua puutarhassa ohjataan uudella portilta portille ulottuvalla pääkäytävällä, joka kulkee pituussuunnassa koko puutarhan läpi. Pääkäytävän on tarkoitus olla selkeästi puistokäytävämäinen läpikulkureitti, joka liittyy teemapuutarhan aiempaa tiiviimmin osaksi Annalan puiston käytäväverkostoa ja houkuttelee puistossa kulkevia katselemaan puutarhaa myös sen sisäpuolelta käsin.

Pääkäytävän varrelle sijoittuvat puutarhan teemakortteleiden lajistoa esittelevät opasteet. Käytävän keskivaiheille sijoitetaan pyöreä aukio, joka toimii koko puutarhaa jäsentävänä painopisteenä. Aukiolle rakennetaan pergola, jota voidaan käyttää oleskeluun ja kurssien yhteydessä myös opetustilana. Puutarhan päänäkymäakseli kulkee pergolan läpi portilta portille. Tällä akselilla pyritään kasvillisuus pitämään matalana, jolloin molemmilta porteilta avautuu näkymä koko puutarhan läpi.

Puutarhan muotokielen pohjana säilyy oleva korttelirakenne, jota selkeytetään edelleen reunusistutuksin. Puutarhan keskelle keskusaukion ympärille muodostuu renessanssityylinen symmetrinen neljän korttelin

kokonaisuus, jossa pergola on sijoitettu keskipisteeseen. Toisaalta klassista suorakulmaista muotokieltä myös rikotaan pyöreillä aukioilla sekä luonnonmukaiseen vaikutelmaan pyrkivällä vapaamuotoisella pensas- ja puuryhmien sijoittelulla.

Kuva 27. Teemapuutarhan konseptisuunnitelma.

Puutarha jaotellaan kolmeen poikkikäytävien rajaamaan osioon, joiden pääteemoiksi tulevat kukkatarha, hedelmätarha ja keittiöpuutarha. Osioden sisään jäävät varsinaiset teemakorttelit. Kukkatarhan teemakortteleita ovat apteekkarin puutarha ja perhospuutarha. Apteekkarin puutarha pitää sisällään nykyisen apteekkarin puutarhan

lisäksi Eliaksen & Toivon yrttimaan kasvilajit. Nykyisen ikebana-puutarhan kukkasidontakasvit taas sisällytetään uuteen perhospuutarhaan.

Hedelmätarhaosion teemakortteleita ovat värjärin puutarha, yrttitarha sekä hedelmä- ja marjatarha. Yrttitarhassa yhdistyvät nykyinen yrttimaa ja teeyrttimaa. Hedelmä- ja marjatarhassa voidaan käyttää maanpeitekasvillisuutena puiden ja pensaiden väleissä monivuotisia yrttejä ja marjakasveja, kuten kuukausimansikkaa (*Fragaria vesca*).

Vihannesmaa, joka tässä suunnitelmassa on saanut perinteisen nimen kaalimaa, sekä yksivuotisten kasvien kiertoviljelyalueet keskitetään keittiöpuutarhaosioon, joka sisältää myös kasvihuoneen sekä sitä ympäröivän huoltoalueen. Viiniköynnökset saavat oman teemakorttelinsa puutarhan pohjoisosassa, jonne siirretään myös kompostiaumat. Olkipaalien jakelupiste siirretään teemapuutarhasta muualle, jolloin autoliikenne teemapuutarhaan jää pois.

Puutarhan länsireunaa kiertämään sijoitetaan monikerroksinen reunavyöhyke, jonka sisälle tulee pieninä tiiviinä ryhminä valtaosa uusista puu- ja pensasistutuksista. Vyöhykkeen tarkoituksena on toisaalta toimia tuulensuojana aroille kasveille ja hyönteisille, ja toisaalta luoda puutarhaan metsänreunamainen osittain varjoisa kasvupaikka tällaisissa olosuhteissa viihtyville kasveille. Vyöhykkeen kerroksellisuus muodostuu latvuserroksesta, pensaskerroksesta sekä kenttäkerroksesta, johon voidaan istuttaa myös ruohovartisia kasveja. Vyöhykkeen läpi kulkee polku, joka tarjoaa kävijöille vaihtoehtoisen puoliavoimen näkymän puutarhaan.

4.2 Kasvillisuus

Teemapuutarhan kasvillisuutta on tarkasteltu tässä suunnitelmassa toisaalta kulttuurihistorian ja toisaalta monimuotoisuuden sekä tilallisuuden näkökulmista. Pyrkimyksenä on lisätä puiden ja muiden puuvartisten osuutta kasvivalikoimasta. Lajikkeita valittaessa on pyritty ottamaan huomioon käyttöarvon lisäksi taudinkestävyys, hoidon vaativuus, kasvutapa, ulkonäkö ja saatavuus. Teemapuutarhaan tulevat, siellä jo kasvavat sekä Annalan omista kannoista lisättävät puuvartiset kasvit ja köynnökset on lueteltu liitteessä 4.

Kasvit on suunnitelmassa jaettu neljään ryhmään: puut, pensaat, matalat pensaat ja köynnökset. Mataliin pensasiin on luettu alle metrin korkeuteen jäävät pensaat, joilla ei ole näkymiä peittävää tai tuulelta suojaavaa vaikutusta.

Istutussuunnitelmassa (liite 3) on esitetty kasvien sijoittuminen puutarhaan. Reunusistutuksia sekä rakenteiden yhteyteen tulevia köynnöksiä lukuun ottamatta kasvien tarkat istutuskohdat ovat suunnitelmassa vain suuntaa antavia. Istutussuunnitelman tarkoituksena

on tässä havainnollistaa kasvien ryhmittelyä periaatetasolla. Suunnitelmassa on esitetty puutarhassa jo olevat tai Annalan omista kannoista lisättävät kasvit sekä istutettavat kasvit omilla symboleillaan.

Varpukasvit vaativat normaalia puutarhamultaa happamamman kasvialustan, joka hankitaan erikseen. Muut pensaat ja puut istutetaan kasvialustaan, joka on sekoitus puutarhamultaa, teemapuutarhan omaa kompostia sekä olevaa pintamaata.

Kaikkien istutettavien puiden ympärille tulee kuorikatteella katettu alue, jonka halkaisija on yksi metri. Katetta laitetaan noin 7cm paksuinen kerros. Istutettavat puut talvisuojataan jyrsijöiltä vähintään yhden metrin korkuisella suojaverkolla.

4.2.1 Puut

Puita suunnitelmassa on yhteensä 33 kappaletta, joista viisi on teemapuutarhassa jo olevia puita ja 28 istutettavia uusia puita. Istutettavat puut ovat enimmäkseen hedelmäpuita: omenapuita on yhteensä yhdeksän kappaletta, joista kaksi koristelajikkeita, kirsikkapuita on kuusi kappaletta ja luumu- ja päärynäpuita kolme kappaletta kumpaakin. Lisäksi eri pihlajansukuisista lajeista risteytettyjä makeapihlajia (*Sorbus* spp.) on kolme kappaletta, pähkinäpensaita kaksi kappaletta sekä saksanjalopähkinää ja silkkiäispuuta eli valkomulperia yksi kappale kumpaakin.

Hedelmäpuita on sijoitettu ympäri puutarhaa, painottuen kuitenkin hedelmä- ja marjatarhaan ja perhospuutarhaan, sekä niiden välittömään läheisyyteen. Makeapihlajia löytyy puutarhan eteläpäästä, jossa kasvaa ennestään pihlajakujanne. Pihlaja kelpaa hyvin myös kukkasidontaan, joten yksi niistä on sijoitettu perhospuutarhaan. Muut puut on sijoitettu täydentämään reunavyöhykkeen latvuserrosta. Puiden sijoittelussa on otettu huomioon myös niiden koko sekä kasvupaikkavaatimukset. Suurikokoisia lajikkeita on pyritty sijoittamaan puutarhan reunaan ja pienempiä lajikkeita sen keskelle.

4.2.2 Pensaat

Pensaita suunnitelmassa on kaikkiaan 89 kappaletta, joista 40 on sellaisia, jotka kasvavat jo valmiiksi teemapuutarhassa tai jotka voidaan lisätä Annalan omista kasvikannoista. Valtaosa lajeista on marjoja tai hedelmiä tuottavia pensaita, mutta joukossa on myös koristepensaita, joista ei kerätä satoa. Lisäksi olevan pajutarhan pajut siirretään pieniin ryhmiin ympäri puutarhaa.

Hedelmätarhaosioon tulee etupäässä marjapensaita, kuten herukoita, vadelmia, karhunvattua, tyrniä (*Hippophae rhamnoides*) sekä

marjatuomipihlajaa. Perhospuutarhaan sekä sen liepeille on valittu pensaslajeja, jotka ovat erityisen hyviä mesikasveja. Näitä ovat herukat, vadelmat, erilaiset pajut, pihasyreeni (*Syringa vulgaris*), marjasinikuusama (*Lonicera caerulea*) sekä pihajasmike (*Philadelphus coronarius*). Kukkasidontaan soveltuvia pensaita alueella ovat herukat, pajut, villaheisi (*Viburnum lantana*) ja pihasyreeni. Syreenit lisätään Annalan omasta syreenikannasta.

Värjärin puutarhaan tulee marja-aroniaa (*Aronia mitschurinii*), jonka marjoja, lehtiä ja varsia voidaan käyttää myös värjäykseen. Apteekkarin puutarhaan on puolestaan valittu perinteisessä kasvilääkinnässä käytettyjä pensaita, joita ovat vadelma ja mustaselja.

Loput pensaat on sijoitettu rajaamaan kortteleiden reunoja tai ryhminä osaksi reunavyöhykkeen pensaskerrosta. Pensaiden sijoittelussa on otettu huomioon myös niiden koko, kasvupaikkavaatimukset sekä mahdollinen pölytystarve.

4.2.3 Matalat pensaat

Matalia pensaita on suunnitelmassa yhteensä 68 kappaletta, joista 19 on sellaisia, jotka kasvavat jo valmiiksi teemapuutarhassa. Lajistoon kuuluu erilaisia marjoja tuottavia pensaita ja varpukasveja, sekä muutama koristepensas.

Perhospuutarhaan sijoitetaan vadelman sukuisia lajeja, jotka ovat hyviä mesikasveja. Lakkaa (*Rubus chamaemorus*) tulee keskusaukion reunaistutuksiin, mesimarjaa (*Rubus arcticus*) ja sinivatukkaa (*Rubus caesius*) taas kenttäkerroksen kasvillisuudeksi puiden ja pensaiden väleihin. Kukkasidontaa varten alueelle tulee kuolanpionia (*Paeonia anomala*) ja ruusuangervoa (*Spiraea japonica* 'Froebelii').

Apteekkarin puutarhaan tulee alueella jo kasvavaa apteekkarinruusua tiiviiksi ryhmäksi istutettuna. Keskusaukion reunuksen lakkaistutukset jatkuvat myös apteekkarin puutarhan sekä värjärin puutarhan reunoissa.

Hedelmä- ja marjatarhan reunusistutukset toteutetaan kokonaisuudessaan matalilla pensaille. Tälle istutusalueelle siirretään olevat pensasmustikat, joita täydennetään kahdeksalla uudella taimella. Lisäksi reunusistutuksiin tulee karviaista sekä puolukkaa (*Vaccinium vitis-idaea*).

4.2.4 Köynnökset

Köynnöksiä suunnitelmassa on 38 kappaletta, joista 16 on sellaisia, jotka kasvavat jo valmiiksi teemapuutarhassa tai jotka voidaan lisätä Annalan omista kasvikannoista.

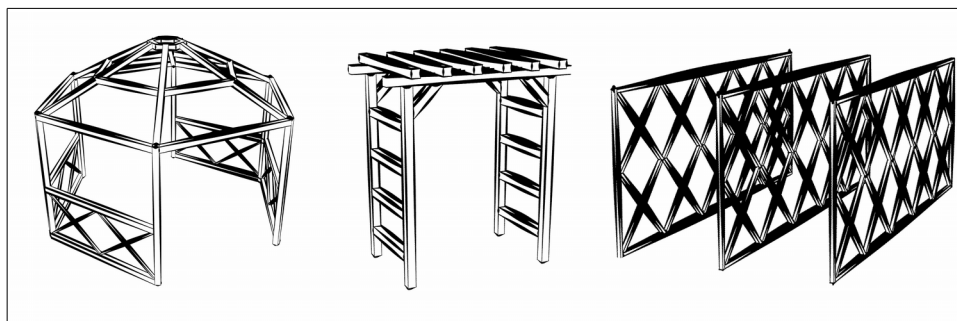
Villiviiniporttia myöten kiipeämään sijoitetaan neljä kappaletta säleikkövilliviiniä (*Parthenocissus inserta*). Vastaavasti humalaportille tulee neljä humalaköynnöstä. Lisäksi apteekkarin puutarhan keskelle sijoitetaan humalaa kasvamaan kotamaiseen muotoon aseteltuja salkoja pitkin. Humalat lisätään Annalan omasta humalakannasta.

Pergolaan sijoitetaan kasvamaan kuusi syötäviä hedelmiä tuottavaa köynnöskasvia: japaninlaikkuköynnöstä (*Actinidia arguta*), kiinanlaikkuköynnöstä (*Actinidia kolomikta*) sekä palsamiköynnöstä (*Schisandra chinensis*) kaksi kappaletta kutakin. Japaninlaikkuköynnöksestä istutetaan erikseen hede- ja emikasvit, muista lajeista käytetään yksikotisia lajikkeita.

Viinitarhaan tulevat teemapuutarhan nykyiset viiniköynnökset sekä 12 kappaletta uusia viiniköynnöksiä kuudesta eri lajikkeesta. Lajikkeet on valikoitu talvenkestävyyden ja marjojen kypsymisajankohdan sekä värin perusteella.

4.3 Rakenteet

Teemapuutarhaa kehitetään oleskelupuutarhan suuntaan puisilla puutarharakenteilla. Keskusaukiolle sijoittuvan pergolan lisäksi rakennetaan sisääntuloportit puutarhan etelä- ja pohjoispäihin. Viinitarhaan rakennetaan viiniköynnöksille säleiköt ja apteekkarin puutarhaan humalasalosta kotamainen tukirakenne humalaköynnöksille. Lisäksi kasvihuoneen edustalle rakennetaan pinta-alaltaan n. 12 neliömetrin kokoinen terassi esimerkiksi vihannesten käsittelyä ja työkalujen huoltoa varten. Rakenteet kiinnitetään alustaansa maahan lyötävillä teräsaloilla. Tässä suunnitelmassa ei ole määritelty näitä rakenteita tarkasti, koska niiden lopulliset mallit riippuvat saatavilla olevista rakennusmateriaaleista. Kuvan 28 mallipiirroksat pyrkivät esittämään ideatasolla millaisia rakenteita suunnitelmassa on tarkoitettu.

Kuva 28. Mallipiirroksia teemapuutarhaan tuleville rakenteille: pergola, portti, viiniköynnössäleiköt. Kuvat eivät ole samassa mittakaavassa.

4.4 Käytävät ja aukiot

Puutarhan käytäväkokonaisuuden muodostavat pääkäytävän ohella kolme jo olevaa poikittaista käytävää. Lisäksi reunavyöhykkeen läpi kulkee polkumainen kulkureitti. Pääkäytävä ja poikittaiskäytävät ovat leveydeltään 1,5 metriä ja polku noin 0,75 metriä.

Puutarhan keskellä pääkäytävän ja keskimmäisen poikittaiskäytävän leikkauspisteeseen sijoittuu pyöreä keskusaukio, jonka halkaisija on 10 metriä. Keskusaukion muoto toistuu osittaisena kasvihuoneen ympärille sijoittuvassa huoltoalueessa sekä sisäänkäyntien edustoille sijoittuvissa sektorimaisissa aukioissa. Sisäänkäyntien aukiot liittyvät puutarhan pääkäytävän puiston muuhun käytäväverkostoon.

Kaikkien käytävien pintamateriaalina käytetään 5cm:n kerrosta kivituhkaa, jonka alle tulee 40cm:n kerros mursketta kantavaksi kerrokseksi sekä sen alle suodatinkangas. Polut toteutetaan poistamalla polun kohdalta pintamaata nurmikon juuriston syvyydeltä. Tämän jälkeen polku katetaan olkikatteella.

4.5 Kustannusarvio

Kehittämishankkeen kustannusarvio on esitetty liitteessä 5. Tässä kustannusarviossa ei ole laskettu mukaan työvoimakustannuksia, koska hanke on tarkoitus toteuttaa Hyötykasviyhdistyksen ja Helsingin kaupungin omana työnä. Hankkeen kokonaiskustannuksiksi tuli 8178 euroa, josta taimien osuus oli 1775 euroa, kasvualustojen, katteiden ja taimien suojaverkkojen 1198 euroa, rakennusmateriaalien 1085 euroa ja käytävien materiaalien 4120 euroa.

Materiaalien yksikköhinnat on kustannusarviossa määritetty useiden eri vähittäismyyjien hintojen keskiarvon perusteella. Keskiarvohinnoista on vähennetty arvonlisäveron osuus. Taimitarhojen valikoimista on valittu aina pienimmät saatavilla olevat taimikoot. Rakennusmateriaalien menekkiä on arvioitu mallipiirrosten pohjalta ja maa-ainesten menekkiä suunnitelmasta mitattujen pinta-alojen ja edellä määriteltyjen rakennekerrospaksuuksien perusteella.

4.6 Toteutusaikataulu

Toteutusaikataulun (ks. taulukko 1) lähtökohtana on hankkeen valmistuminen kesään 2019 mennessä, jolloin vietetään teemapuutarhan perustamisen 20-vuotisjuhlavuotta.

Olevasta kasvillisuudesta on ensiksi poistettava tai siirrettävä ne kasvit, jotka jäävät pääkäytävän, aukoiden tai uusien istutusten alle. Tämän jälkeen voidaan aloittaa puiden ja pensaiden istutustyöt niillä alueilla,

joihin ei kohdistu maarakennustöitä. Loput istutustyöt voidaan suorittaa sitä mukaa, kun käytävät ja köynnösten tukirakenteet valmistuvat. Viimeisenä istutetaan käytävien reunuspenkkien kasvillisuus. Istutustöiden tarkka aikataulu riippuu myös taimien saatavuudesta.

Puurakenteet päästään niin ikään rakentamaan paikan päällä vasta maarakennustöiden valmistuttua. Keveämmät rakenteet, eli portit ja säleiköt on mahdollista rakentaa valmiiksi muualla etukäteen ja siirtää puutarhaan myöhemmin. Opasteet kannattaa asentaa paikalleen vasta hankkeen loppuvaiheessa, jolloin ne kuvastavat jo todellista tilannetta puutarhassa.

Taulukko 1. Teemapuutarhan kehittämishankkeen toteutusaikataulu.

	2017	2018	2019
Olevan kasvillisuuden poistaminen/siirtäminen	x		
Taimien lisääminen Annalan kasvikkannoista	x		
Istutukset, puut	x	x	x
Istutukset, pensaat	x	x	x
Istutukset, köynnökset		x	x
Istutukset, reunaistutukset			x
Rakenteet		x	x
Käytävät	x		
Polut	x		
Opasteet			x

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Hyötypuutarhat eivät ole historiallisesti mikään marginaali-ilmiö, vaan ne kuuluvat olennaisina osina niin puutarhataiteen kuin kaupunkikulttuurinkin historiaan. Tässä opinnäytetyössä on pyritty nostamaan esille hyötypuutarhojen usein vähälle huomiolle jäänyttä roolia kulttuurihistoriallisessa narratiivissa. Tarkasteltaessa mennyttä puutarhakulttuuria erottelua hyöty- ja koristepuutarhaan ei toki ole aina edes tarkoituksenmukaista tehdä, sillä historiallisesti tällaista erottelua on alettu harjoittaa vasta suhteellisen hiljattain. Eikä tämä erottelu nykypäivänäkään ole kovin selkeä; varmasti jokainen kotipuutarhuri pyrkii edelleen tekemään kasvimaastaan tai hedelmätarhastaan paitsi tuottoisan, myös esteettisesti miellyttävän.

Käsitys hyötypuutarhojen historiasta voi olla hyödyksi maisemasuunnittelussa nykyisinkin, eikä pelkästään uusia hyötypuutarhoja suunniteltaessa. Kautta aikojen hyötypuutarhoista on pyritty tekemään viihtyisiä ympäristöjä myös oleskelua varten, joten niiden tarjoamat opit olisivat varmasti käyttökelpoisia myös nykyisillä julkisilla viheralueilla. Hyötypuutarhoissa tietyt muotokielliset ja sisällölliset ratkaisut ovat pitäneet pintansa jo vuosisatoja vaihtuvista kulttuurisista trendeistä riippumatta, joten voidaan hyvällä syyllä olettaa niiden olevan edelleenkin hedelmällisiä lähtökohtia suunnittelulle.

Tässä opinnäytetyössä esiteltyssä kehittämissuunnitelmassa on pyritty hyödyntämään näitä historiallisia ratkaisuja entistä viihtyisemmän ja puistomaisemman teemapuutarhan kehittämiseksi. Tarkoituksena ei ollut luoda autenttista historiallista puutarhaa, vaan historialliset näkökulmat ovat toimineet suunnittelussa ennen kaikkea inspiraation lähteenä. Lopullisessa tuotoksessa historialliset ratkaisut näkyvät toki niin jaottelussa, muotokielessä, rakenteiden sijoittelussa kuin jossain määrin myös kasvilajistossa. Tällä lähestymistavalla ei kuitenkaan haluttu rajoittaa suunnitteluprosessia, koska tavoitteena oli viime kädessä suunnitella nykyaikainen viheralue, joka on monimuotoinen ja ympäristönsä sopiva.

Tämän opinnäytetyön puitteissa on pystytty vain raapaisemaan pintaa, mitä tulee hyötypuutarhojen kulttuurihistoriaan tai sen sovellettavuuteen maisemasuunnittelussa. Maantieteellisesti tarkastelu rajoittui lähinnä pohjoiseen Eurooppaan, joten mahdolliset eroavaisuudet muiden maanosien hyötypuutarhakulttuuriin jäivät käsittelemättä. Myöskään eri aikakausien hyötypuutarhojen ominaispiirteistä ei tässä yhteydessä sanottu paljoakaan, eikä tarkastelu ylettynyt 1900–2000-luvuille asti. Esimerkiksi siirtolapuutarhat ja koulupuutarhat edustavat tuoreempaa hyötypuutarhaperinnettä, jota olisi mielenkiintoista tutkia tarkemmin.

Käytetystä lähdemateriaalista johtuen tässä opinnäytetyössä käytetyt historialliset esimerkit edustavat lähinnä ylempien sosiaaliluokkien hyötypuutarhoja. Alempien sosiaaliluokkien hyötyviljelyn käytännöistä ja niiden ominaispiirteistä olisi vielä paljon sanottavaa, kunhan tutkimus tällä alueella edistyy.

Myös hyötypuutarhateorian käytännön sovelluksista tarvitaan vielä runsaasti lisää esimerkkejä. Hyötypuutarhoja toteutetaan nykyään yhä enemmän kaupungeissakin, mutta niitä suunnitellaan usein pintapuolisesti ja dokumentoidaan vain harvoin. Tyypillisessä piha- tai puistosuunnitelmassa hyötypuutarha on vain yksi toiminnoista, jota ei sen tarkemmin määritellä, ja jonka yhteys muuhun kasvillisuuteen ja muotoratkaisuihin jää helposti ohueksi. Toisenlaisessa lähestymistavassa koko suunniteltava kohde voitaisiin mieltää hyötypuutarhaksi, jolle kaikki muut toiminnot olisivat alisteisia. Näin voitaisiin luoda monimuotoisempia viheralueita, jotka tarjoaisivat käyttäjilleen muutakin kuin vain silmäniloa. Tällaisia ”syötäviä puistoja” on viime vuosina toteutettu Suomessakin.

Maisemasuunnittelussa hyötypuutarhoihin on yleensäkin kiinnitetty tähän saakka vain vähän huomiota. Hyötypuutarhojen yleistyessä kaupungeissa tiedolle niistä on kuitenkin jatkossa yhä enemmän kysyntää. Hyötypuutarhojen käyttötavat ja lajisto asettavat sen suunnittelulle tiettyjä vaatimuksia, joita pelkillä koristeputarhoilla ei välttämättä tarvitse huomioida. Historiallinen näkökulma on yksi näkökulma, josta aihetta voi lähestyä, mutta muitakin näkökulmia toki tarvitaan, jotta osataan suunnitella tämän päivän vaatimuksia vastaavia viheralueita.

Hyötypuutarhojen historiallinen tarkastelu nostaa esille uusia näkökulmia myös asukkaiden rooliin lähiviheralueidensa suunnittelussa. Conanin (1999, 194) mukaan puutarhataiteen tutkimuksessa on usein mukana implisiittinen oletus siitä, että uudet innovaatiot syntyvät sosiaalisen hierarkian huipulla ja vesittyvät valuessaan sieltä alaspäin alempien luokkien käytäntöihin. Tämä näkyy hyvin esimerkiksi luostaripuutarhojen tai kartanoiden edustuspuutarhojen korostetussa roolissa edelläkävijöinä eurooppalaisen puutarhataiteen suuressa kertomuksessa. Toisin kuin edustuspuutarhat tai julkiset puistot, hyötypuutarhat ovat historiallisesti syntyneet pääsääntöisesti juuri alempien luokkien, tyypillisesti vieläpä näihin luokkiin kuuluneiden naisten, kulttuuristen käsitysten ja käytäntöjen pohjalta. Ne ovat hyviä esimerkkejä siitä, kuinka sosiaalisesti alistetussa asemassa olevat ihmiset ovat pyrkineet aktiivisesti vaikuttamaan oman elinympäristönsä laatuun. Tältä kantilta onkin mielenkiintoista pohtia osallistavan suunnittelun mahdollisuuksia myös tänä päivänä.

LÄHTEET

Borgen, A. 1978. Minun yrttini. Kirja yrteistä ja yrttiruuista. Suom. Kurikka, S. & Kyllijoki, U.-L.. 2. p. Helsinki: Otava.

Campbell, S. 2005. A History of Kitchen Gardening. Lontoo: Frances Lincoln.

Conan, M. 1999. From Vernacular Gardens to a Social Anthropology of Gardening. Teoksessa Conan, M. (toim.) Perspectives on Garden Histories. Washington: Dumbarton Oaks, 181–204.

Crowe, I. 2005. The Hunter-Gatherers. Teoksessa Prance, G. & Nesbitt, M. (toim.) The Cultural History of Plants. Lontoo: Routledge, 3–11.

Doepler, C.E. 1882. File:Idun by Doepler.jpg. Haettu 26.9.2016 osoitteesta https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Idun_by_Doepler.jpg.

Donner, J. 1998. Annalan huvila. Historiallinen selvitys. Helsinki: Helsingin kaupunki.

Donner, J. 2005. Annalan huvilan historia. Teoksessa Seppälä, H. & Frondelius, S. (toim.) Villa Anneberg, Annalan huvila. Porvarisidyllistä kaupunkilaisten keitaaksi. Helsinki: Hyötykasviyhdistys, Puutarhataiteen seura, 52–79.

Doolittle, W.E. 2004. Gardens Are Us, We Are Nature: Transcending Antiquity and Modernity. *Geographical Review* 94 (3), 391–404.

Dyer, C. 1994. *Everyday Life in Medieval England*. Lontoo: The Hambledon Press.

Edgren, T. 2008. The Viking Age in Finland. Teoksessa Brink, S. & Price, N. (toim.) *The Viking World*. Lontoo: Routledge, 470–484.

Ferber, M. 1999. *A Dictionary of Literary Symbols*. Cambridge: Cambridge University Press.

Galambosi, B. & Szebeni, Z. 2006. Turun akatemian professorit suomalaisen puutarhakulttuurin luojina 1600-1700-luvuilla osa I. *Maatiainen* 17 (4), 10–16.

Galambosi, B. & Szebeni, Z. 2007. Turun akatemian professorit suomalaisen puutarhakulttuurin luojina 1600-1700-luvuilla osa II. *Maatiainen* 18 (1), 10–16.

Halweil, B. & Nierenberg, D. 2007. Farming the Cities. Teoksessa State of the World 2007: Our Urban Future. Lontoo: Earthscan, 48–65.

Harris, D.R. 1989. An Evolutionary Continuum of People-Plant Interaction. Teoksessa Harris, D.R. & Hillman, G.C. (toim.) Foraging and Farming: The Evolution of Plant Exploitation. Lontoo: Routledge, 11–26.

Heimdahl, J. 2010. Barbariska trädgårdsmästare. Nya perspektiv på hortikulturen i Sverige fram till 1200-talets slut. Fornvännen 105 (4), 265–280.

Heimdahl, J. & Lindeblad, K. 2012. The Cultivated Town – Another Perspective on Urban Life. Haettu 12.1.2016 osoitteesta <http://arkeologerna.com/tjanster/tradgardsarkeologi/artiklar-om-tradgardsarkeologi/>.

Holmberg, W. 1860. Hämäläinen humalisto. Haettu 26.9.2016 osoitteesta <http://kokoelmat.fng.fi/app?si=A%20II%20808>.

Huurre, M. 2003a. Viljanviljelyn varhaisvaiheet. Teoksessa Ratila, V., Jutikkala, E. & Mäkelä-Alitalo, A. (toim.) Suomen maatalouden historia I. Perinteisen maatalouden aika esihistoriasta 1870-luvulle. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 19–37.

Huurre, M. 2003b. Maatalouden alku Suomessa. Teoksessa Ratila, V., Jutikkala, E. & Mäkelä-Alitalo, A. (toim.) Suomen maatalouden historia I. Perinteisen maatalouden aika esihistoriasta 1870-luvulle. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 38–66.

Hyötykasviyhdistys. 2016. Annalan puutarha. Haettu 8.9.2016 osoitteesta <http://hyotykasviyhdistys.fi/annala/>

Häkkinen, K. & Lempiäinen, T. 2007. Agricolan yrtit. Mikael Agricolan Rucouskirian terveyttä tuovat kasvit, niiden esiintyminen ja käyttö 1500-luvulla. Turku: Kirja-Aurora.

Häyrynen, M. 2001. Suomalainen puutarha. Teoksessa Häyrynen, M. (toim.) Hortus Fennicus. Suomen puutarhataide. Helsinki: Viherympäristöliitto, Puutarhataiteen seura, 10–30.

Ilmatieteen laitos. 2016. Vuoden tuulennopeus 50m. Haettu 6.7.2016 osoitteesta <http://tuuliatlas.fmi.fi/fi/>.

Ilmonen, T. 2011. Mehiläiset. Jyväskylä: Suomen maatalousmuseo Sarka.

Karg, S. 2014. Evidence of Garden Plants in Southern Scandinavia from Iron Age to Early Modern Times Based on Archaeological Plant Records.

Teoksessa Andréasson, A., Gräslund Berg, E., Heimdahl, J., Jakobsson, A., Larsson, I. & Persson, E. (toim.) *Källor till trädgårdsodlingens historia*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet, 241–249.

Klemetilä, H. 2007. *Keskiajan keittiö*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Kopomaa, T. 1995. *Kaupunkipuiston käytöt*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 5:1995. Helsinki: Helsingin kaupunki.

Koskenniemi-Mäkinen, T. & Seppälä, H. 1997. *Annalan huvila. Rakennusten käyttösuunnitelma*. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston kaavoitusosaston selvityksiä 5:1997. Helsinki: Helsingin kaupunki.

Koskimies, T. 2009. *Patruunan puutarha ja työmiehen kessupenkki*. Helsinki: Kustannus Oy Arkki.

Kuuluvainen, S. & Särkkä, R. 2013. *Kaupunkiviljelijän opas. Löydä syötävä kaupunki*. Helsinki: WSOY.

Landsberg, S. 1995. *The Medieval Garden*. Lontoo: British Museum Press.

Lempiäinen, T. 2003. *Kasviarkeologiaa Aurajoen rannoilla*. Teoksessa Leppänen, L. (toim.) *Kaupunkia pintaa syvemmältä. Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan*. Turku: TS-yhtymä, Suomen keskiajan arkeologian seura, 323–340.

Lempiäinen, T. 2007. *Archaeobotanical Evidence of Plants from the Medieval Period to Early Modern Times in Finland*. Teoksessa Karg, S. (toim.) *Medieval Food Traditions in Northern Europe*. Kööpenhamina: The National Museum of Denmark, 97–118.

Lempiäinen, T. 2014. *Om trädgårdskonstens och trädgårdsodlingens historia i Finland: skriftliga, språkliga och arkeobotaniska källor*. Teoksessa Andréasson, A., Gräslund Berg, E., Heimdahl, J., Jakobsson, A., Larsson, I. & Persson, E. (toim.) *Källor till trädgårdsodlingens historia*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet, 251–258.

Lempiäinen, T. & Vuorela, I. 1992. *Helsingin Vanhankaupungin vuoden 1992 kaivauksiin liittyvät paleoekologiset tutkimukset*. Espoo: Geologian tutkimuskeskus.

Lilius, J. 2010. *Kaupungissa viljellään taas*. *Viherympäristö* 18 (2), 36–37.

Lindeblad, K. 2006. *Den gröna staden*. Teoksessa Larsson, S. (toim.) *Nya stadsarkeologiska horisonter*. Tukholma: Riksantikvarieämbetet, 301–318.

Lindqvist, V. 2015. *Olutta Annalan humalasta*. *Pähkylä* 27 (1), 54–59.

Lounatvuori, I. 2004. Hyöty ja kauneus. Teoksessa Lounatvuori, I. (toim.) Fagervikin puutarhojen vuosisadat. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 15–30.

Lönnberg, M. 2008. Lääkekasvitarhan perustaminen Hyötykasviyhdistyksen Annalan puutarhaan. Hämeen ammattikorkeakoulu. Puutarhatalouden koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Malminen, E. 1982. Väkijuomat Kustaa Vaasan ajan Suomessa. Alkoholipolitiikka 47 (3), 169–174.

Malminen, E. 1987. Humalasta olutmauste. Alkoholipolitiikka 52 (5), 247–253.

Merivuori, T.-M. 1982. Viheralueiden kehityshistoriasta. Maisemalaboratorion julkaisu 1:82. Otaniemi: Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiosasto.

Merivuori, T.-M. 1984. Puutarha- ja maisema-arkkitehtuuri Suomessa osa 1. Helsinki: Suomen maisema-arkkitehdit.

Mäkinen, K. & Rosenberg, J. 2012. Yhteisöllisyyttä, hyötyä ja kauneutta – kerrostalopihat eläviksi hyötykasveilla. Teoksessa Närhi, S. (toim.) Vihreä kirja 2012. Helsinki: Viherympäristöliitto, Puutarhaliitto, 30–33.

Nummi, A. 1997. Puutarhakaupan historia. Vantaa: Siemenkauppiainien yhdistys ry.

Oja, S. 2008. Puista kirjoitettua keskiajalta 1700-luvun lopulle. Teoksessa Väre, H., Koponen, A., Hämet-Ahti, L., Hagman, M. & Raisio, J. (toim.) Puiden jäljillä. 400 vuotta dendrologian historiaa. Helsinki: Dendrologian seura, 21–51.

Olsson, P. 1947. Suomen puutarhataidetta. Helsinki: Otava.

Pulliainen, E. 2012. Omalta pihamaalta yhteiseen kaupunkitilaan – tapaus kaupunkiviljely. Tampereen yliopisto. Johtamiskorkeakoulu. Aluetiede. Pro gradu -tutkielma.

Ranck, C. 1922. Puutarhataiteen historia. Suom. Tigerstedt, A.-M. Helsinki: Otava.

Ranta, A. 1997. Annalan puutarha -vuoden visio. Pähkylä 9 (2), 6–8.

Ranta, A., Nummi-Karttunen, M. & Karttunen, A. 2005. Annala. Rakkaudesta puutarhanhoitoon. Helsinki: Edita.

- Rappe, E., Lindén, L. & Koivunen, T. 2010. Puisto, puutarha ja hyvinvointi. Porvoo: Bookwell Oy.
- Reinhold, H. 1907. Helsingin Muinaismuistolautakunta ja valokuvaaja Signe Brander "sunnuntai-retkellä" katsastamassa kuvauskohteita Vanhassakaupungissa Itäisellä Viertotiellä (Hämeentie). Haettu 26.9.2016 osoitteesta <https://hkm.finna.fi/Record/hkm.HKMS000005%3Akm002yp7>.
- Ruoff, E. 2001. Vanhoja suomalaisia puutarhoja. Helsinki: Otava.
- Ruoff, E. 2005. Maalaispuutarhojen kehitysvaiheita. Teoksessa Halme, A-M. (toim.) Puistot ja puutarhat. Suomalainen puutarhaperinne. Helsinki: Suomen kotiseutuliitto, 98-105.
- Räsänen, R., Primetta, A. & Niinimäki, K. 2015. Luonnonväriaineet. Helsinki: Maahenki.
- Sihvo, H. 2005. Ryytimaita, puutarhoja ja puistoja kirjallisuudessamme. Teoksessa Halme, A-M. (toim.) Puistot ja puutarhat. Suomalainen puutarhaperinne. Helsinki: Suomen kotiseutuliitto, 40-53.
- Simonen, S. 1961. Suomen puutarhatalouden historia. Helsinki: Yhteiskirjapaino Oy.
- Sinisalo, A. 1997. Puutarhataiteen historian perusteet. Helsinki: Viherympäristöliitto.
- Teerijoki, I. 1997. Säätyjen vallasta kuninkaanvaltaan 1722-1808. Teoksessa Zetterberg, S. & Tiitta, A. (toim.) Suomi kautta aikojen. 2. p. Helsinki: Otava, 146-187.
- Thacker, C. 1979. The History of Gardens. Lontoo: Croom Helm.
- Tikkanen, U. 1999. Suomalaisen olutkirja. Helsinki: Tammi.
- Tsubaki, R. 2011. Pehr Kalm, suomalainen Amerikan löytäjä. Suom. Leikola, A. Helsinki: Terra Cognita.
- Vajanto, K. 2015. Dyes and Dyeing Methods in Late Iron Age Finland. Helsingin yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Arkeologian oppiaine. Väitöskirja.
- Vanhanen, S. & Pesonen, P. 2016. Wild plant gathering in Stone Age Finland. Quaternary International 404 (A), 43-55.
- Vuorela, T. 1975. Suomalainen kansankulttuuri. Porvoo: WSOY.

Vähäkallio, Y. 2000. Permakulttuuria Annalassa. Pähkylä 12 (3), 30–31.

Vähäkallio, Y. 2001. Permakulttuuria Annalassa osa II. Kesäisiä ajatuksia AD 2000. Pähkylä 13 (1), 35–36.

Väre, H. 2012. Katovuosista pula-ajan keittiökasveihin. Maatiainen 23 (2), 38–48.

HAASTATTELUT

Laaksoharju, T. 2016. Toiminnanjohtaja. Hyötykasviyhdistys. Haastattelu 1.9.2016.

Ranta, A. 2016. Entinen toiminnanjohtaja. Hyötykasviyhdistys. Haastattelu 9.11.2016.

Sainio, S. 2016. Puutarhuri. Hyötykasviyhdistys. Haastattelu 1.9.2016.

ANNALAN TEEMAPUUTARHAN KASVIVALIKOIMA 2015

Taulukko 1. Apteekkarin puutarhan kasvilajit kesällä 2015

Rohtosalkoruusu	<i>Althaea officinalis</i>
Aaprottimaruna	<i>Artemisia abrotanum</i>
Koiruoho	<i>Artemisia absinthium</i>
Hyvänheikinsavikka	<i>Chenopodium bonus-henricus</i>
Rohtosormustinkukka	<i>Digitalis purpurea</i>
Keltakatkerokko	<i>Gentiana lutea</i>
Humala	<i>Humulus lupulus</i>
Karhunjuuri	<i>Meum athamanticum</i>
Persilja	<i>Petroselinum crispum</i>
Rohtoimikkä	<i>Pulmonaria officinalis</i>
Euroopanmaraljuuri	<i>Rhaponticum scariosum</i> subsp. <i>rhaponticum</i>
Apteekkarinruusu (reunuskasvi)	<i>Rosa 'Officinalis'</i>
Tuoksuruuta	<i>Ruta graveolens</i>
Kähäräpietaryrtti	<i>Tanacetum vulgare</i> f. <i>crispum</i>
Rohtovirmajuuri	<i>Valeriana officinalis</i>
Ukontulikukka	<i>Verbascum thapsus</i>
Tuoksuorvokki	<i>Viola odorata</i>

Taulukko 2. Eliaksen & Toivon yrttimaan kasvilajit kesällä 2015

Siankärsämö	<i>Achillea millefolium</i>
Väinönputki	<i>Angelica archangelica</i>
Ketokaunokki	<i>Centaurea scabiosa</i>
Keltamo	<i>Chelidonium majus</i>
Mäkikuisma	<i>Hypericum perforatum</i>
Isohirvenjuuri	<i>Inula helenium</i>
Nukula	<i>Leonurus cardiaca</i>
Kamomillasaunio	<i>Matricaria chamomilla</i>
Saksankirveli	<i>Myrrhis odorata</i>
Mäkimeirami	<i>Origanum vulgare</i>
Oranssikeltano (reunuskasvi)	<i>Pilosella aurantiaca</i>

Piharatamo	<i>Plantago major</i>
Lehtosinilatva	<i>Polemonium caeruleum</i>
Rohtoraunioyrtti	<i>Symphytum officinale</i>
Kähäräpietaryrtti	<i>Tanacetum vulgare f. crispum</i>
Nokkonen	<i>Urtica dioica</i>
Rohtovirmajuuri	<i>Valeriana officinalis</i>
Keto-orvokki	<i>Viola tricolor</i>

Taulukko 3. Ikebana-puutarhan kasvilajit kesällä 2015

Isotöyhtöangervo	<i>Aruncus dioicus</i>
Tarhajaloangervo	<i>Astilbe Arendsii-Ryhmä</i>
Isotähtiputki	<i>Astrantia major</i>
Herttavuorenkilpi	<i>Bergenia cordifolia</i>
Japaninruusukvitteni	<i>Chaenomeles japonica</i>
Koreanonnenpensas	<i>Forsythia ovata</i>
Kirjomaahumala	<i>Glechoma hederaceae 'Variegata'</i>
Kuolemattomuuden yrtti	<i>Gynostemma pentaphyllum</i>
Kuunlilja (eri lajikkeita)	<i>Hosta spp.</i>
Harmaamalvikki	<i>Lavatera thuringiaca</i>
Harmaakäenkukka	<i>Lychnis coronaria</i>
Kultahelokki	<i>Oenothera fruticosa subsp. glauca</i>
Kuolanpioni	<i>Paeonia anomala</i>
Punaherukka	<i>Ribes Rubrum-Ryhmä</i>
Punaluppio	<i>Sanguisorba officinalis</i>
Idänvirpiangervo	<i>Spiraea chamaedryfolia</i>
Rohtoraunioyrtti (reunuskasvi)	<i>Symphytum officinale</i>
Auringontähti	<i>Telekia speciosa</i>
Jättituija	<i>Thuja plicata</i>
Pikkutalvio	<i>Vinca minor</i>

Taulukko 4. Kasvivärjärin puutarhan kasvilajit kesällä 2015

Jättipoimulehti (reunuskasvi)	<i>Alchemilla mollis</i>
Häränkieli	<i>Anchusa officinalis</i>
Väinönputki	<i>Angelica archangelica</i>
Keltasauramo	<i>Anthemis tinctoria</i>
Värimaratti	<i>Asperula tinctoria</i>

Tiikerikaunosilmä	<i>Coreopsis tinctoria</i>
Daalia (eri lajikkeita)	<i>Dahlia</i> spp.
Pensasväriherne	<i>Genista tinctoria</i>
Maa-artisokka	<i>Helianthus tuberosus</i>
Värimorsinko	<i>Isatis tinctoria</i>
Raparperi	<i>Rheum</i> spp.
Tarhasuolaheinä	<i>Rumex rugosus</i>
Kanadanpiisku	<i>Solidago canadensis</i>
Rohtoraunioyrtti	<i>Symphytum officinale</i>
Samettikukka (eri lajikkeita)	<i>Tagetes</i> spp.

Taulukko 5. Perhospuutarhan kasvilajit kesällä 2015

Lehtoakileija	<i>Aquilegia vulgaris</i>
Laukkaneilikka	<i>Armeria maritima</i>
Keltakaunokki	<i>Centaurea macrocephala</i>
Pikarikarstaohdake	<i>Dipsacus sativus</i>
Sinipallo-ohdake	<i>Echinops bannaticus</i>
Purppurapunalatva	<i>Eupatorium purpureum</i>
Illakko	<i>Hesperis</i> spp.
Humala	<i>Humulus lupulus</i>
Ruusunätkelmä	<i>Lathyrus latifolius</i>
Isopäivänkakkara	<i>Leucanthemum x superbum</i>
Palavarakkkaus	<i>Lychnis chalconica</i>
Mäkimeirami (reunuskasvi)	<i>Origanum vulgare</i>
Lehtosalvia	<i>Salvia nemorosa</i>
Myskialvia	<i>Salvia sclarea</i>
Kamtsatkanmaksaruoho	<i>Sedum kamtschaticum</i>
Syysmaksaruoho	<i>Sedum spectabile</i>
Auringontähti	<i>Telekia speciosa</i>

Taulukko 6. Teeyrttimaan kasvilajit kesällä 2015

Yrtti-iiso	<i>Agastache foeniculum</i>
Ruoholaukka	<i>Allium schoenoprasum</i>
Kuukausimansikka	<i>Fragaria vesca</i>
Köynnöspinaatti	<i>Hablitzia tamnoides</i>
Iisoppi	<i>Hyssopus officinalis</i>

Laventeli (reunuskasvi)	<i>Lavandula</i> spp.
Harmaamalvikki	<i>Lavatera thuringiaca</i>
Ruusumalva	<i>Malva alcea</i>
Myskimalva	<i>Malva moschata</i>
Sitruunamelissa	<i>Melissa officinalis</i>
Marokonminttu	<i>Mentha spicata</i> var. <i>crispa</i> 'Moroccan'
Inkivääriminttu	<i>Mentha x gracilis</i> 'Ginger'
Piparminttu	<i>Mentha x piperita</i>
Omenaminttu (reunuskasvi)	<i>Mentha x rotundifolia</i>
Preeriaväriminttu	<i>Monarda fistulosa</i>
Tarhaväriminttu	<i>Monarda</i> Media-Ryhmä
Mäkimeirami	<i>Origanum vulgare</i>
Ananassalvia	<i>Salvia elegans</i>
Kivikkokäenminttu	<i>Satureja calamintha</i>
Sitruuna-ajuruoho	<i>Thymus x citriodorus</i>

Taulukko 7. Yrttimaan kasvilajit kesällä 2015

Yrtti-iiso	<i>Agastache foeniculum</i>
Pillisipuli	<i>Allium fistulosum</i>
Kiinansipuli	<i>Allium tuberosum</i>
Ruoholaukka	<i>Allium schoenoprasum</i>
Väinönputki	<i>Angelica archangelica</i>
Piparjuuri	<i>Armoracia rusticana</i>
Aaprottimaruna	<i>Artemisia abrotanum</i>
Ranskanrakuuna	<i>Artemisia dracunculus</i> 'Sativa'
Hopeamaruna	<i>Artemisia ludoviciana</i>
Kumina	<i>Carum carvi</i>
Iisoppi (reunuskasvi)	<i>Hyssopus officinalis</i>
Laventeli	<i>Lavandula</i> spp.
Liperi	<i>Levisticum officinale</i>
Hurtanminttu	<i>Marrubium vulgare</i>
Sitruunamelissa	<i>Melissa officinalis</i>
Harmaaminttu	<i>Mentha longifolia</i>
Kähäräminttu	<i>Mentha spicata</i> var. <i>crispa</i>
Suklaaminttu	<i>Mentha x piperita</i> f. <i>citrata</i> 'Chocolate'
Saksankirveli	<i>Myrrhis odorata</i>
Mäkimeirami (reunuskasvi)	<i>Origanum vulgare</i>

Keltalehtinen mäkimeirami	<i>Origanum vulgare</i> subsp. <i>aureum</i>
Kreikanmeirami	<i>Origanum vulgare</i> subsp. <i>hirtum</i>
Tarhasuolaheinä	<i>Rumex rugosus</i>
Punahierakka	<i>Rumex sanguineus</i>
Ryytisalvia	<i>Salvia officinalis</i>
Timjami	<i>Thymus vulgaris</i>

Taulukko 8. Vihannesmaan ja kasvihuoneen kasvilajit kesällä 2015

Isoaurankukka (reunuskasvi)	<i>Agrostemma githago</i>
Ryvässipuli	<i>Allium cepa</i> Aggregatum-Ryhmä
Salottisipuli	<i>Allium cepa</i> Ascalonicum-Ryhmä
Ruokasipuli	<i>Allium cepa</i> Cepa-Ryhmä
Purjo (eri lajikkeita)	<i>Allium porrum</i>
Valkosipuli	<i>Allium sativum</i>
Ruoholaukka (reunuskasvi)	<i>Allium schoenoprasum</i>
Rohtosalkoruusu (reunuskasvi)	<i>Althaea officinalis</i>
Punarevönhäntä	<i>Amaranthus caudatus</i>
Kirjorevönhäntä	<i>Amaranthus tricolor</i>
Tilli	<i>Anethum graveolens</i>
Maustekirveli	<i>Anthriscus cerefolium</i>
Lehtiselleri	<i>Apium graveolens</i> Dulce-Ryhmä
Mukulaselleri	<i>Apium graveolens</i> Rapaceum-Ryhmä
Yrttiselleri	<i>Apium graveolens</i> Secalinum-Ryhmä
Lehtimangoldi (eri lajikkeita)	<i>Beta vulgaris</i> subsp. <i>vulgaris</i> var. <i>cicla</i>
Punajuurikas (eri lajikkeita)	<i>Beta vulgaris</i> subsp. <i>vulgaris</i> var. <i>conditiva</i>
Tarhakehäkukka	<i>Calendula officinalis</i>
Paprika (kasvihuone)	<i>Capsicum annuum</i>
Chilipaprika (kasvihuone)	<i>Capsicum annuum</i> Chili-Ryhmä
Ruiskaunokki (reunuskasvi)	<i>Centaurea cyanus</i>
Korianteri	<i>Coriandrum sativum</i>
Mitsuba	<i>Cryptotaenia japonica</i>
Porkkana (eri lajikkeita)	<i>Daucus carota</i>
Salaattifenkoli	<i>Foeniculum vulgare</i> var. <i>azoricum</i>
Kruunusuvikakkara	<i>Glebionis coronaria</i>
Iisoppi	<i>Hyssopus officinalis</i>
Keräsalaatti (eri lajikkeita)	<i>Lactuca sativa</i> Capitata-Ryhmä

Lehtisalaatti (eri lajikkeita)	<i>Lactuca sativa</i> Crispa-Ryhmä
Sidesalaatti (eri lajikkeita)	<i>Lactuca sativa</i> Longifolia-Ryhmä
Laventeli	<i>Lavandula</i> spp.
Sitruunamelissa	<i>Melissa officinalis</i>
Basilika (eri lajikkeita, kasvihuone)	<i>Ocimum basilicum</i>
Mäkimeirami	<i>Origanum vulgare</i>
Kreikanmeirami	<i>Origanum vulgare</i> subsp. <i>hirtum</i>
Palsternakka	<i>Pastinaca sativa</i>
Silopersilja (eri lajikkeita)	<i>Petroselinum crispum</i> var. <i>neapolitanum</i>
Ruusupapu	<i>Phaseolus coccineus</i>
Pensasapu (eri lajikkeita)	<i>Phaseolus vulgaris</i> var. <i>nanus</i>
Salkopapu	<i>Phaseolus vulgaris</i> var. <i>vulgaris</i>
Herne (eri lajikkeita)	<i>Pisum sativum</i>
Retiisi (eri lajikkeita)	<i>Raphanus sativus</i>
Raparperi	<i>Rheum</i> spp.
Punahierakka	<i>Rumex sanguineus</i>
Ryytisalvia	<i>Salvia officinalis</i>
Kesäkynteli	<i>Satureja hortensis</i>
Tomaatti (eri lajikkeita, kasvihuone)	<i>Solanum lycopersicum</i>
Samettikukka (eri lajikkeita)	<i>Tagetes</i> spp.
Lamopinaatti	<i>Tetragonia tetragonioides</i>
Sitruuna-ajuruoho	<i>Thymus x citriodorus</i>
Rohtosarviapila	<i>Trigonella foenum-graecum</i>
Pensaskrassi	<i>Tropaeolum majus</i> 'Nanum'
Sokerimaissi	<i>Zea mays</i> var. <i>saccharata</i>

Taulukko 9. Kesäkukat ja muut yksivuotisia kasvatetut kasvit kesällä 2015

Yrtti-iiso	<i>Agastache foeniculum</i>
Koreaniiso	<i>Agastache rugosa</i>
Valkosipuli	<i>Allium sativum</i>
Punarevonhätä	<i>Amaranthus caudatus</i>
Punajuurikas (eri lajikkeita)	<i>Beta vulgaris</i> subsp. <i>vulgaris</i> var. <i>conditiva</i>
Isoräpelö	<i>Briza maxima</i>
Lehtiselleri	<i>Apium graveolens</i> Dulce-Ryhmä

Mukulaselleri	<i>Apium graveolens</i> Rapaceum-Ryhmä
Tarhakehäkukka (eri lajikkeita))	<i>Calendula officinalis</i>
Komeaklarkia	<i>Clarkia unguiculata</i>
Tiikerikaunosilmä	<i>Coreopsis tinctoria</i>
Punakosmoskukka	<i>Cosmos bipinnatus</i>
Kurkku	<i>Cucumis sativus</i>
Myskikurpitsa	<i>Cucurbita moschata</i>
Kesäkurpitsa (eri lajikkeita)	<i>Cucurbita pepo</i>
Kaliforniantuliunikko (eri lajikkeita)	<i>Eschscholzia californica</i>
Gladiolus	<i>Gladiolus</i> spp.
Kesäharso	<i>Gypsophila elegans</i>
Auringonkukka	<i>Helianthus annuus</i>
Jänönhätä	<i>Lagurus ovatus</i>
Kesämalvikki (eri lajikkeita)	<i>Lavatera trimestris</i>
Maloppi	<i>Malope trifida</i>
Maurinmalva	<i>Malva sylvestris</i> subsp. <i>mauritiana</i>
Piparminttu	<i>Mentha x piperita</i>
Sitruunaväriminttu	<i>Monarda citriodora</i>
Valkotupakka	<i>Nicotiana glauca</i>
Kessu	<i>Nicotiana glauca</i>
Tarhaneito (eri lajikkeita)	<i>Nigella damascena</i>
Silkkiunikko	<i>Papaver rhoeas</i>
Pensaspapu (eri lajikkeita)	<i>Phaseolus vulgaris</i> var. <i>nanus</i>
Rusoikikukka	<i>Rhodanthe chlorocephala</i>
Myskialvia	<i>Salvia sclarea</i>
Peruna (eri lajikkeita)	<i>Solanum tuberosum</i>
Samettikukka (eri lajikkeita)	<i>Tagetes</i> spp.
Reunuspäivänkakkara	<i>Tanacetum parthenium</i>
Lamopinaatti	<i>Tetragonia tetragonioides</i>
Pensaskrassi	<i>Tropaeolum majus</i> 'Nanum'
Härkäpapu	<i>Vicia faba</i>

Taulukko 10. Hedelmä- ja marjakasvit kesällä 2015

Japaninruusukvitteni	<i>Chaenomeles japonica</i>
Kuukausimansikka	<i>Fragaria vesca</i>

Imeläkirsikka	<i>Prunus avium</i>
Hapankirsikka	<i>Prunus cerasus</i>
Päärynä	<i>Pyrus communis</i>
Punaherukka	<i>Ribes Rubrum</i> -Ryhmä
Karviainen	<i>Ribes uva-crispa</i>
Karhunvatukka	<i>Rubus</i> Karhunvattu-Ryhmä
Pensasmustikka	<i>Vaccinium corymbosum</i>

Taulukko 11. Muut kasvit kesällä 2015

Kiivi	<i>Actinidia deliciosa</i>
Tähtilaukka	<i>Allium christophii</i>
Jättilaukka	<i>Allium giganteum</i>
Karhunlaukka	<i>Allium ursinum</i>
Parsa	<i>Asparagus officinalis</i>
Kaunokainen	<i>Bellis perennis</i>
Rohtopurasruoho	<i>Borago officinalis</i>
Siperiankleitonia	<i>Claytonia sibirica</i>
Tummakurjenpolvi	<i>Geranium phaeum</i>
Maa-artisokka	<i>Helianthus tuberosus</i>
Varjolilja	<i>Lilium martagon</i>
Komealupiini	<i>Lupinus polyphyllus</i>
Aitokissanminttu	<i>Nepeta cataria</i>
Viiruhelvi	<i>Phalaris arundinacea</i> 'Picta'
Syyspäivänhattu	<i>Rudbeckia laciniata</i>
Vannepaju	<i>Salix dasyclados</i>
Siperianpaju	<i>Salix schwerinii</i>
Koripaju	<i>Salix viminalis</i>
Pikkuluppio	<i>Sanguisorba minor</i>
Koreatörmäkukka	<i>Scabiosa atropurpurea</i>
Viiniköynnös	<i>Vitis vinifera</i>

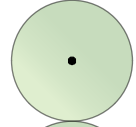
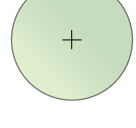
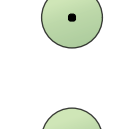
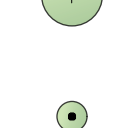
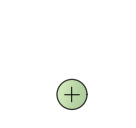

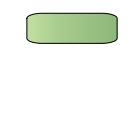
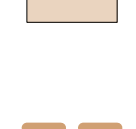
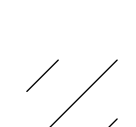
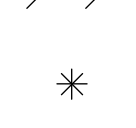
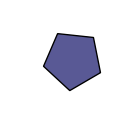

Rakennuskohde
 Hyötykasviyhdistyksen teemapuutarha
 Annalan puutarha
 Hämeentie 154, Helsinki

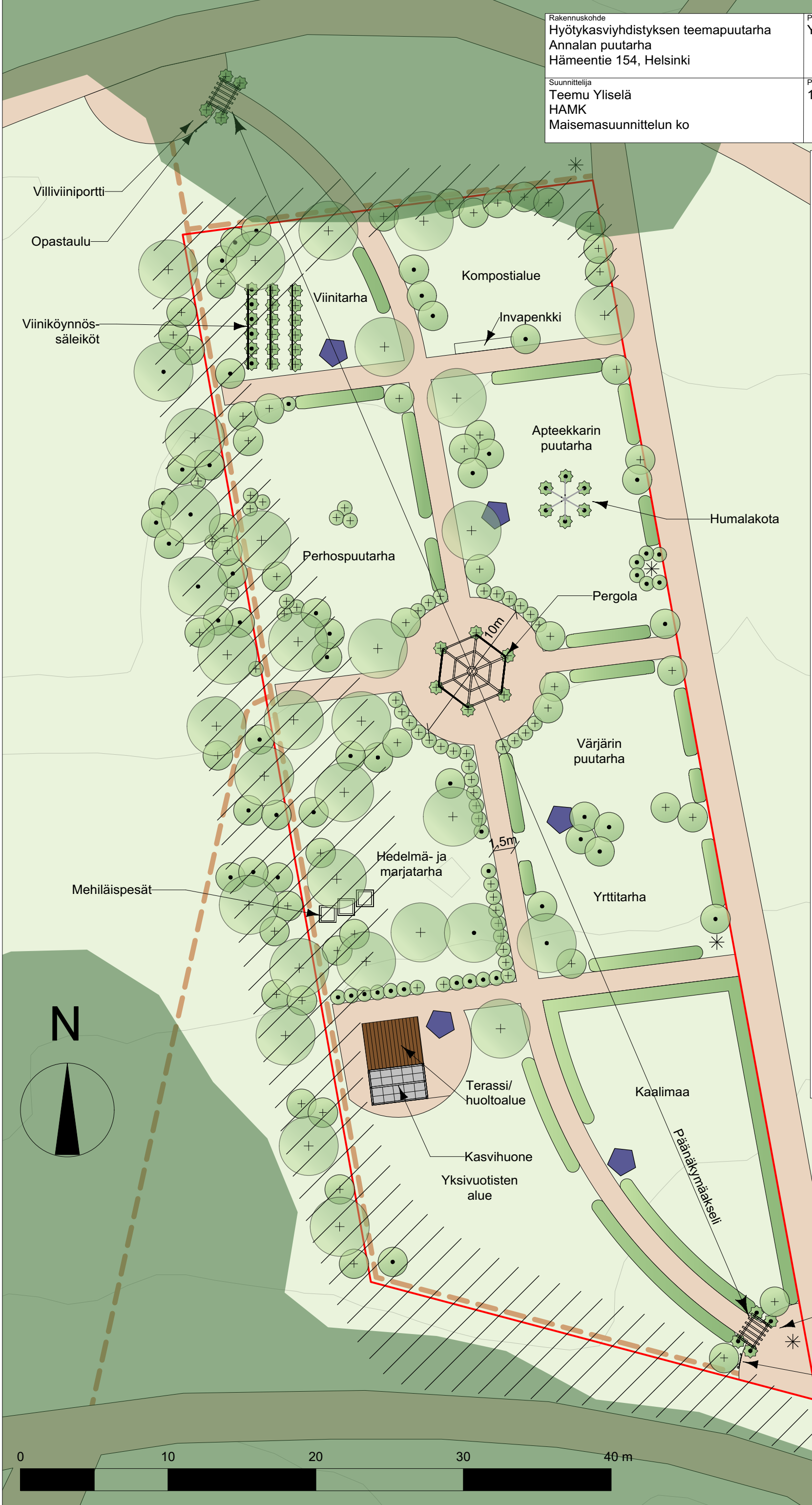
Suunnittelija
 Teemu Yliselä
 HAMK
 Maisemasuunnittelun ko

Piirustuksen sisältö
 Yleissuunnitelma

Mittakaava
 1:250

Päivämäärä
 1.12.2016

- ### Merkkien selitys
- Oleva puu
  - Istutettava puu
  - Oleva tai siirretty pensas
  - Istutettava pensas
  - Oleva tai siirretty matala pensas
  - Istutettava matala pensas
  - Oleva tai siirretty köynnös
  - Istutettava köynnös
  - Reunaistutukset
  - Kivituhkakäytävät
  - Polut
  - Monikerroksinen reunavyöhyke
  - Valaisin
  - Vesipiste
  - Nykyiset teemapuutarhan rajat

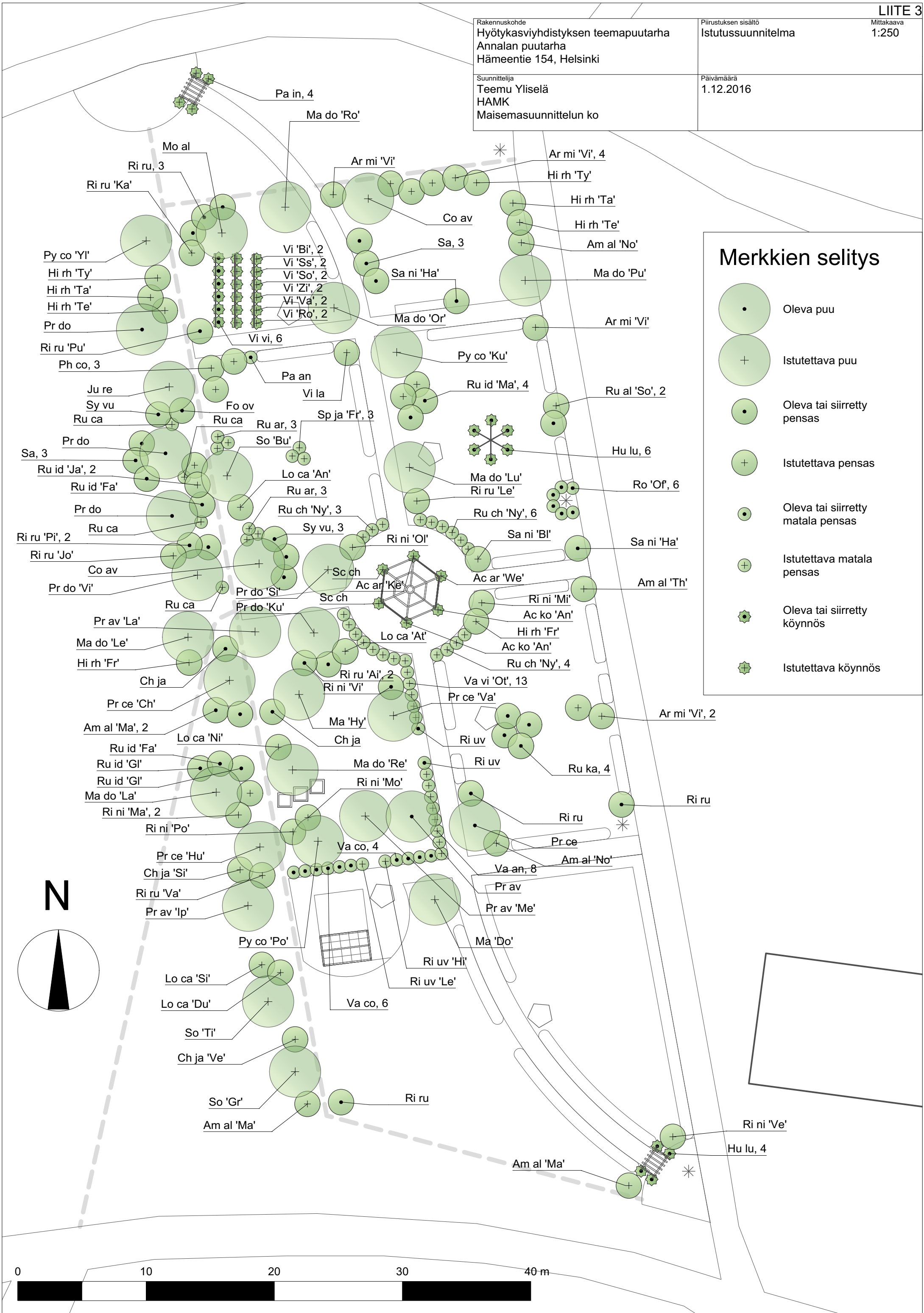
Rakennuskohde
 Hyötykasviyhdistyksen teemapuutarha
 Annalan puutarha
 Hämeentie 154, Helsinki

Suunnittelija
 Teemu Yliselä
 HAMK
 Maisemasuunnittelun ko

Piirustuksen sisältö
 Istutussuunnitelma

Päivämäärä
 1.12.2016

Mittakaava
 1:250

Merkkien selitys

- Oleva puu
- Istutettava puu
- Oleva tai siirretty pensas
- Istutettava pensas
- Oleva tai siirretty matala pensas
- Istutettava matala pensas
- Oleva tai siirretty köynnös
- Istutettava köynnös

Kasviluettelo, Annalan teemapuutarhan kehittämishanke

Lyhenne	Suomalainen nimi	Lajike	Kpl
PUUT			
Co av	Pähkinäpensas	Corylus avellana	2
Ju re	Saksanjalopähkinä	Juglans regia	1
Ma 'Do'	Koristeomenapuu	Malus 'Dolgo'	1
Ma do 'La'	Omena	Malus domestica 'Lavia'	1
Ma do 'Le'	Omena	Malus domestica 'Lepaan liereä'	1
Ma do 'Lu'	Omena	Malus domestica 'Luotsi'	1
Ma do 'Or'	Omena	Malus domestica 'Orlovim'	1
Ma do 'Pu'	Omena	Malus domestica 'Punakaneli'	1
Ma do 'Re'	Omena	Malus domestica 'Red Free'	1
Ma do 'Ro'	Omena	Malus domestica 'Robets'	1
Ma 'Hy'	Rautatienomenapuu	Malus 'Hyvingiensis'	1
Mo al	Valkomulperi	Morus alba	1
Pr av 'Ip'	Makeakirsikka	Prunus avium 'Iputj'	1
Pr av 'La'	Makeakirsikka	Prunus avium 'Lapins'	1
Pr av 'Me'	Makeakirsikka	Prunus avium 'Meelika'	1
Pr ce 'Ch'	Hapankirsikka	Prunus cerasus 'Chocoladnaja'	1
Pr ce 'Hu'	Hapankirsikka	Prunus cerasus 'Huvimajan kuulasmarja'	1
Pr ce 'Va'	Hapankirsikka	Prunus cerasus 'Varjomorelli'	1
Pr do 'Ku'	Luumu	Prunus domestica 'Kuokkala'	1
Pr do 'Si'	Luumu	Prunus domestica 'Sinikka'	1
Pr do 'Vi'	Luumu	Prunus domestica 'Victoria'	1
Py co 'Ku'	Päärynä	Pyrus communis 'Kustavi'	1
Py co 'Po'	Päärynä	Pyrus communis 'Porin päärynä'	1
Py co 'Yl'	Päärynä	Pyrus communis 'Yleinen suomalainen'	1
So 'Bu'	Makeapihlaja	Sorbus 'Burka'	1
So 'Gr'	Makeapihlaja	Sorbus 'Granatnaja'	1
So 'Ti'	Makeapihlaja	Sorbus 'Titaan'	1
			yht. 28
PENSAAT			
Am al 'Ma'	Marjatuomipihlaja	Amelanchier alnifolia 'Martin'	2
Am al 'No'	Marjatuomipihlaja	Amelanchier alnifolia 'Northline'	2
Am al 'Th'	Marjatuomipihlaja	Amelanchier alnifolia 'Thiessen'	1
Ar mi 'Vi'	Marja-aronia	Aronia mitschurinii 'Viking'	8
Ch ja 'Si'	Japaninruusukvitteni	Chaenomeles japonica 'Sirius'	1
Ch ja 'Ve'	Japaninruusukvitteni	Chaenomeles japonica 'Venus'	1
Hi rh 'Fr'	Tyrni	Hippophae rhamnoides 'Friesdorfer Orange'	2
Hi rh 'Ta'	Tyrni	Hippophae rhamnoides 'Tarmo'	2
Hi rh 'Te'	Tyrni	Hippophae rhamnoides 'Terhi'	2
Hi rh 'Ty'	Tyrni	Hippophae rhamnoides 'Tytti'	2
Lo ca 'An'	Marjasinikuusama	Lonicera caerulea var. kamtschatica 'Anja'	1
Lo ca 'At'	Marjasinikuusama	Lonicera caerulea var. kamtschatica 'Atut'	1
Lo ca 'Du'	Marjasinikuusama	Lonicera caerulea var. kamtschatica 'Duet'	1
Lo ca 'Ni'	Marjasinikuusama	Lonicera caerulea var. edulis 'Nimfa'	1
Lo ca 'Si'	Marjasinikuusama	Lonicera caerulea var. kamtschatica 'Sinoglaska'	1
Ph co	Pihajasmike	Philadelphus coronarius	3
Ri ni 'Ma'	Mustaherukka	Ribes nigrum 'Marski'	2
Ri ni 'Mi'	Mustaherukka	Ribes nigrum 'Mikael'	1
Ri ni 'Mo'	Mustaherukka	Ribes nigrum 'Mortti'	1

Ri ni 'Ol'	Mustaherukka	Ribes nigrum 'Ola'	1
Ri ni 'Po'	Mustaherukka	Ribes nigrum 'Pohjan jätti'	1
Ri ni 'Ve'	Viherherukka	Ribes nigrum 'Venny'	1
Ri ru 'Jo'	Punaherukka	Ribes Rubrum-ryhmä 'Jonkheer van Tets'	1
Ri ru 'Ka'	Punaherukka	Ribes Rubrum-ryhmä 'Katri'	1
Ri ru 'Le'	Valkoherukka	Ribes Rubrum-ryhmä 'Lepaan valkea'	1
Ri ru 'Va'	Valkoherukka	Ribes Rubrum-ryhmä 'Valkoinen suomalainen'	1
Ru al 'So'	Mustavadelma	Rubus allegheniensis 'Sonja'	1
Ru id 'Ja'	Vadelma	Rubus idaeus 'Jatsi'	2
Ru id 'Ma'	Vadelma	Rubus idaeus 'Maurin makea'	2
Sa ni 'Bl'	Mustaselja	Sambucus nigra 'Black Lace'	1
Vi la	Villaheisi	Viburnum lantana	1
		yht.	49
		MATALAT PENSAAT	
Ri uv 'Hi'	Karviainen	Ribes uva-crispa 'Hinnonmäen keltainen'	1
Ri uv 'Le'	Karviainen	Ribes uva-crispa 'Lepaan punainen'	1
Ru ar	Mesimarja	Rubus arcticus 'Elpee'	2
Ru ar	Mesimarja	Rubus arcticus 'Mespil'	2
Ru ar	Mesimarja	Rubus arcticus 'Susanna'	2
Ru ca	Sinivatukka	Rubus caesius	4
Ru ch 'Ny'	Lakka	Rubus chamaemorus 'Nyby'	13
Sp ja 'Fr'	Ruusuangervo	Spiraea japonica 'Froebeli'	3
Va an	Pensasmustikka	Vaccinium Angustifolium-ryhmä 'Aino'	2
Va an	Pensasmustikka	Vaccinium Angustifolium-ryhmä 'Alvar'	2
Va an	Pensasmustikka	Vaccinium Angustifolium-ryhmä 'Arto'	2
Va an	Pensasmustikka	Vaccinium Angustifolium-ryhmä 'Jorma'	2
Va vi 'Ot'	Puolukka	Vaccinium vitis-idaea 'Otson Karkki'	13
		yht.	49
		KÖYNNÖKSET	
Ac ar 'Ke'	Japaninlaikkuköynnös	Actinidia arguta 'Ken's Red'	1
Ac ar 'We'	Japaninlaikkuköynnös	Actinidia arguta 'Weiki'	1
Ac ko 'An'	Kiinanlaikkuköynnös	Actinidia kolomikta 'Annikki'	2
Pa in	Säleikkövilliini	Parthenocissus inserta	4
Sc ch	Palsamiköynnös	Schisandra chinensis 'Sadova 1'	2
Vi 'Bi'	Viiniköynnös	Vitis 'Bianca'	2
Vi 'Ro'	Viiniköynnös	Vitis 'Rondo'	2
Vi 'So'	Viiniköynnös	Vitis 'Solaris'	2
Vi 'Ss'	Viiniköynnös	Vitis 'Somerset Seedless'	2
Vi 'Va'	Viiniköynnös	Vitis 'Varane magus'	2
Vi 'Zi'	Viiniköynnös	Vitis 'Zilga'	2
		yht.	22

OLEVA KASVILLISUUS

		PUUT	
Pr av	Makeakirsikka	Prunus avium	1
Pr ce	Hapankirsikka	Prunus cerasus	1
Pr do	Luumu	Prunus domestica	3
		yht.	5
		PENSAAT	
Am al 'Ma'	Marjatuomipihlaja	Amelanchier alnifolia 'Martin'	2
Ch ja	Japaninruusukvitteni	Chaenomeles japonica	2
Fo ov	Koreanonnenpensas	Forsythia ovata	1
Ri ni 'Vi'	Viherherukka	Ribes nigrum 'Wilma'	1
Ri ru	Punaherukka	Ribes Rubrum-ryhmä	6
Ri ru 'Ai'	Punaherukka	Ribes rubrum 'Aili'	2
Ri ru 'Pi'	Valkoherukka	Ribes rubrum 'Piikkiön helmi'	2
Ri ru 'Pu'	Punaherukka	Ribes rubrum 'Punahilkka'	1
Ru al 'So'	Mustavadelma	Rubus allegheniensis 'Sonja'	1
Ru id 'Fa'	Vadelma	Rubus idaeus 'Fallgold'	2
Ru id 'Gl'	Vadelma	Rubus idaeus 'Glen Ample'	2
Ru id 'Ma'	Vadelma	Rubus idaeus 'Maurin makea'	2
Ru ka	Karhunvattu	Rubus Karhunvattu-Ryhmä	4
Sa	Paju	Salix spp.	6
Sa ni 'Ha'	Mustaselja	Sambucus nigra 'Haschberg'	2
Sy vu	Pihasyreeni	Syringa vulgaris	4
		yht.	40
		MATALAT PENSAAT	
Pa an	Kuolanpioni	Paeonia anomala	1
Ri uv	Karviainen	Ribes uva-crispa	2
Ro 'Of'	Apteekkarinruusu	Rosa 'Officinalis'	6
Va co	Pensasmustikka	Vaccinium corymbosum	10
		yht.	19
		KÖYNNÖKSET	
Hu lu	Humala	Humulus lupulus	10
Vi vi	Viiniköynnös	Vitis vinifera	6
		yht.	16

Kustannusarvio, Annalan teemapuutarhan kehittämishanke

Nimi	Määrä Yksikkö	Yksikkö-hinta €	Hinta yht. €	Hintalähteet
TAIMET				
Omenat	7 kpl	21	147	Hirvensalmen taimisto, Lehmon puutarhatila, Niittytilan taimisto, Paratiisin taimitarha, Pinsiön taimisto, Savonlinnan taimisto, Särkän perennataimisto
Rautatienomena	1 kpl	46	46	Lehmon puutarhatila, Paratiisin taimitarha, Pinsiön taimisto, Särkän perennataimisto
Koristeomena	1 kpl	30	30	Lehmon puutarhatila, Pinsiön taimisto, Särkän perennataimisto
Muut hedelmäpuut	12 kpl	24	288	Hirvensalmen taimisto, Lehmon puutarhatila, Niittytilan taimisto, Paratiisin taimitarha, Pinsiön taimisto, Savonlinnan taimisto, Särkän perennataimisto
Makeapihlajat	3 kpl	35	105	Lehmon puutarhatila, Niittytilan taimisto, Paratiisin taimitarha, Pinsiön taimisto
Pähkinäpensas	2 kpl	8	16	Hirvensalmen taimisto, Niittytilan taimisto, Paratiisin taimitarha, Pinsiön taimisto, Savonlinnan taimisto
Jalopähkinä	1 kpl	5	5	Savonlinnan taimisto
Mulperit	1 kpl	25	25	Niittytilan taimisto
Herukat	11 kpl	7	77	Hirvensalmen taimisto, Lehmon puutarhatila, Paratiisin taimitarha, Pinsiön taimisto, Savonlinnan taimisto, Särkän perennataimisto
Vadelmat	4 kpl	5	20	Hirvensalmen taimisto, Lehmon puutarhatila, Paratiisin taimitarha, Pinsiön taimisto, Savonlinnan taimisto, Särkän perennataimisto
Mustavadelma	1 kpl	11	11	Hirvensalmen taimisto, Paratiisin taimitarha, Pinsiön taimisto, Särkän perennataimisto
Mustaselja	1 kpl	16	16	Hirvensalmen taimisto, Niittytilan taimisto, Paratiisin taimitarha, Pinsiön taimisto
Tyrnit	8 kpl	14	112	Hirvensalmen taimisto, Lehmon puutarhatila, Paratiisin taimitarha, Pinsiön taimisto, Särkän perennataimisto
Muut pensaat	24 kpl	10	240	Hirvensalmen taimisto, Lehmon puutarhatila, Niittytilan taimisto, Paratiisin taimitarha, Pinsiön taimisto, Särkän perennataimisto
Mustikat ja puolukat	21 kpl	11	231	Hirvensalmen taimisto, Lehmon puutarhatila, Paratiisin taimitarha, Pinsiön taimisto, Savonlinnan taimisto, Särkän perennataimisto
Karviaiset ja angervot	5 kpl	7	35	Hirvensalmen taimisto, Lehmon puutarhatila, Paratiisin taimitarha, Pinsiön taimisto, Savonlinnan taimisto, Särkän perennataimisto
Lakat ja mesimarjat	19 kpl	5	95	Paratiisin taimitarha, Pinsiön taimisto, Särkän perennataimisto
Sinivatukka	4 kpl	7	28	Lehmon puutarhatila
Viiniköynnökset	12 kpl	12	144	Lehmon puutarhatila, Niittytilan taimisto, Paratiisin taimitarha, Pinsiön taimisto, Särkän perennataimisto
Villiviinit	4 kpl	8	32	Hirvensalmen taimisto, Lehmon puutarhatila, Paratiisin taimitarha, Pinsiön taimisto, Särkän perennataimisto
Muut köynnökset	6 kpl	12	72	Hirvensalmen taimisto, Lehmon puutarhatila, Niittytilan taimisto, Paratiisin taimitarha, Pinsiön taimisto, Särkän perennataimisto
YHTEENSÄ	148 kpl		1775	

KASVUALUSTAT JA
TALVISUOJAUKSET

Kasvualusta, puutarhamulta	10 m3	30	300	Espoon KTK, HSY, Hyvinkään tieluiska, Siisti piha, Viherpihalle
Kasvualusta, havupuu/rodomulta	20 m3	28	560	Espoon KTK, Hyvinkään tieluiska, Siisti piha
Kuorikate	2 m3	110	220	Espoon KTK, Helsingin puupalvelu, Hyvinkään tieluiska, Taloon.com, Viherpihalle
Suojaverkko h=1,2m	84 m	1,4	118	Hankkija, Savenmaa, Taloon.com
YHTEENSÄ			1198	

RAKENNUSMATERIAALIT

Kestopuu 100x100	180 m	4	720	Bauhaus, Helsingin puupalvelu, Messupuu, Stark
Kestopuu 48x48	165 m	1	165	Bauhaus, Helsingin puupalvelu, Messupuu, Stark
Terassilauta 28x95	140 m	1	140	Bauhaus, Helsingin puupalvelu, Messupuu, Stark
Teräsjalka	20 kpl	3	60	Bauhaus, Helsingin puupalvelu, Messupuu, Stark
Kulmarauta	100 kpl	0,3	30	Bauhaus, Stark
YHTEENSÄ			1085	

KÄYTÄVIEN MATERIAALIT

Kivituhka	20 m3	30	600	Maa-aines.com, Rudus, Sepeli.fi, Taloon.com
Kalliomurske 0-32	160 m3	21	3360	Maa-aines.com, Rudus, Sepeli.fi, Taloon.com
Suodatinkangas N1	400 m2	0,4	160	Stark, Taloon.com, Talotuote
YHTEENSÄ			4120	

YHTEENSÄ

8178